

REGULERING AV DE INTERNASJONALE KORTSELSKAPENES PROVISJONER

**En rapport utarbeidet av:
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, HSH
Reiselivsbedriftenes Landsforening, RBL
Oslo Handelsstands Forening, OHF**

Oslo, 18.02.2003

0. Sammendrag

Når en kunde (kortinnehaver) betaler med et internasjonalt betalingskort, for eksempel Visa, Eurocard/MasterCard, Diners Club eller American Express, så kjøper i realiteten kortinnehaver en betalingstjeneste. Denne tjenesten består i å overføre penger fra kortinnehavers konto til brukerstedets konto. Det koster selvfølgelig noe å produsere denne tjenesten, og den har en pris. Spørsmålet er hvem som skal betale for tjenesten. I dag er det brukerstedene, det vil si stedet der korttransaksjonen skjer (for eksempel butikken, hotellet) som betaler for den, mens kortinnehaver som kjøper tjenesten ikke betaler noe. De internasjonale kortselskapene – Europay Norge AS, Visa Norge AS, Diners Club Norge AS og DnB Kort AS - krever i dag en provisjon på opptil 3,85 prosent av brukerstedenes bruttoomsetning når kunden betaler med et internasjonalt betalingskort.

Finansdepartementet mente det var behov for å regulere hvor høy provisjon kortselskapene kunne kreve av brukerstedene, og fastsatte 5. oktober 1989 en forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort. §3 i denne forskriften fastsetter at de internasjonale kortselskapene maksimalt kan kreve 1 prosent av brukerstedets bruttoomsetning i provisjon.(se kap. 2)

Iverksettelsen av §3 ble imidlertid utsatt, fordi brukerstedenes organisasjoner HSH (Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon) og RBL (Reiselivsbedriftenes Landsforening)¹, inngikk egne bilaterale prisavtaler med de internasjonale kortselskapene. Disse avtalene fastsatte maksimalsatser for brukerstedetsprovisjon. Finansdepartementet ønsket å observere om disse avtalene virket slik at konkurransen mellom kortselskapene etter hvert ville gi lavere priser overfor brukerstedene enn maksimalsatsene som ble fastsatt i 1989/1990.

Finansdepartementet var i betydelig tvil om avtalene på en tilstrekkelig god måte tok hensyn til: for det første at kortinnehaverne skulle betale kostnadene ved kortbruken og for det andre at det måtte være åpenhet i prissettingen. Departementet mente det var svært viktig at kortholderne ble stilt overfor priser på kortbruken som reflekterte kostnadene. Ellers ville kostnadene bli veltet over på andre, og en fikk ikke stimulert til en rasjonell og samfunnsøkonomisk betalings- og kredittformidling. Departementets formål med å regulere brukerstedetsprovisjonene var å vri kostnadene over mot kortinnehaver.

Status per i dag er at alle avtaler mellom HSH, RBL og kortselskapene er sagt opp. Visa sa opp avtalen med HSH og RBL allerede i 1993. De andre avtalene er stort sett sagt opp av HSH og RBL, og skyldes at kortselskapene ikke har vist reell forhandlingsvilje. De forhandlinger eller forsøk på forhandlinger som har vært mellom kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner har vist at det ikke har vært mulig å rokke ved størrelsen på provisjonene i særlig grad.

De fire internasjonale kortselskapene er således ikke per i dag undergitt noen rettslig begrensning for hvor mye de kan belaste brukerstedene. Finansdepartementet har fått rett i at avtalene mellom kortselskapene og brukerstedetsorganisasjonene ikke har ivaretatt de hensynene departementet la vekt på. Dette kommer vi nærmere inn på i kapitlene som følger. Innholdet i disse kapitlene er oppsummert nedenfor.

¹ Avtalene ble inngått av NHO (Næringslivets Hovedorganisasjon) og NHRF (Norsk Hotell- og Restaurantforbund)

HSH og RBL har siden de første bilaterale prisavtalene ble inngått i 1989/1990 forsøkt å forhandle fram reduksjoner i maksimalprovisjonssatsene, men har ikke nådd fram. Det har derfor vært kun små reduksjoner i maksimalsatsene fra 1990 og fram til i dag. En viktig grunn til dette er at konkurransen i dette markedet ikke fungerer tilfredstillende. Det er derfor behov for å iverksette §3 i forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort” av 5. oktober 1989. (se kap. 3)

Oppsummering av hvorfor §3 i Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort” av 5. oktober 1989 må iverksettes:

- **”Bruker-betaler” prinsippet**

All betalingsoverføring medfører kostnader, både i form av faste kostnader til systemutforming og terminalutstyr mv. og løpende kostnader til transaksjonsinnsamling og –behandling. Den oppgaven som utføres av tilbyder av tjenesten, m.a.o bankene og de internasjonale kortselskapene, kan ses på som en tjeneste både rettet mot kortinnehaver og brukersted, og som de derfor bør betale for. Problemet med dagens system er at kortinnehaver ikke betaler noe for å bruke internasjonale betalingskort hos brukerstedene. Og det til tross for at det er kortinnehaveren som tar initiativ til å bruke kortet, og som dermed utløser en rekke kostnader. Kortinnehaver betaler heller ikke for tilgangen til kreditt (en viss tid) som kortbruken medfører. Både kostnaden ved dette og kostnaden ved kortinnehavers kortbruk velter bankene og de internasjonale kortselskapene i stedet over på brukerstedene. (kap. 6 og 9)

Brukerstedene subsidierer kortinnehavernes deltakelse i betalingssystemet. Dette har vært situasjonen gjennom hele 90-tallet, og det er dermed brukerstedene som har finansiert utviklingen av markedet for internasjonale betalingskort.

Prisen for kortinnehaver bør reflektere hvilke kostnader som påløper når kortinnehaveren bruker det internasjonale betalingskortet. For lav pris gir feilaktige signaler om kostnaden ved betalingstjenesten, og dermed får kortinnehaveren mangelfulle incentiver til å velge den mest samfunns effektive betalingsløsningen. Det reduserer mulighetene for samfunnsøkonomisk effektiv bruk av ressursene i betalingsformidlingen (jf. Finansdepartementet synspunkter ovenfor). Kostnadsoverveltningen på brukerstedene gir heller ikke kortselskapene tilstrekkelige incentiver til effektivisering av driften.

For kortselskapene er det privatøkonomisk rasjonell prispolitikk å holde lave avgifter overfor kortinnehaverne, slik at selskapet får en bred tilslutning. (jf. Visas omtale av interchangeavgiften i kap. 6.3 både i forbindelse med gulroten til brukerstedsbank og brukerstedenes subsidiering av kortinnehaverne). Jo flere som ønsker å bruke kortet, desto større blir villigheten fra brukerstedene til å slutte seg til, og desto høyere kan selskapet sette de provisjoner det krever av brukerstedene. En viktig forutsetning for utbredelsen av de internasjonale betalingskortene er at kortselskapene gjennom en sterk markedsposisjon kan unngå å belaste kortinnehaverne for alle kostnadene, og heller velte dem over på andre.

Kostnadene ved høye provisjonssatser og utstrakt bruk av internasjonale betalingskort må brukerstedene ta inn gjennom økte priser. Siden brukerstedene ikke har lov til å differensiere

prisene ut fra om kunden betaler med kort eller kontanter, jf. kortselskapenes dispensasjon fra konkurranseloven, vil en del av kostnaden ved å drive kortordningene bli veltet over på betalere som ikke bruker kort. Dette er også en form for subsidiering av kortinnehaveren som er i strid med prinsippet om brukerbetaling.

Ved å iverksette §3, vil kortselskapene og bankene etter hvert måtte dekke sine kostnader knyttet til bruk av internasjonale betalingskort ved å kreve kortinnehaverne for betaling for tjenesten de etterspør. En regulering av markedet må til for å få innført brukerbetaling.

- **Sterk markedsvekst**

Både antallet og bruken av internasjonale betalingskort har økt kraftig i løpet av de siste ti årene. Nordmenns bruk av internasjonale betalingskort utgjorde 11,2 prosent av det totale antall transaksjoner med betalingskort utstedt i Norge i 2001, mot 8,6 prosent i 1992. Bak disse tallene ligger det mer enn en seksdobling av antall transaksjoner med internasjonale betalingskort for denne perioden (fra 10,6 til 63 millioner transaksjoner).

Det er all grunn til å forvente at vi vil se sterk vekst i bruken av internasjonale betalingskort også i årene framover. Det må ses i lys av at disse kortene er billigere å bruke for kortinnehaverne enn debetkortene (bankaksept). Nettverkseksternaliteter kan være en annen grunn.

Nettverkseksternaliteter er primært en etterspørselseffekt som innebærer at jo flere brukersteder som tilbyr betaling med internasjonale betalingskort, jo flere forbrukere vil ha nytte av sitt kort. Dette fører til at flere vil anskaffe internasjonale betalingskort og at eksisterende brukere vil utvide sin kortbruk. Dette gir igjen grunnlag for at enda flere brukersteder vil akseptere kortene.

Større sikkerhet, økt anvendelighet, bedre oversikt, rentefri betalingsutsettelse og ingen transaksjonskostnader er noen av de internasjonale betalingskortenes fordeler som også trekker i retning av økt etterspørsel etter dem.

De internasjonale betalingskortene er dessuten et godt egnet betalingsmiddel ved fjernhandel, særlig i form av internetthandel. Etableringen av stadig flere elektroniske markedsplasser betyr også utvidet bruksområde for disse kortene. Det norske kortmarkedet er blant de aller største på netthandel i verden allerede.

Co-branding og innbygging av ulike fordeler og lojalitetsprogrammer i de internasjonale betalingskortene bidrar også til å øke attraktiviteten til og dermed etterspørselen etter denne typen betalingskort.

Betalingsløsninger for kredittkort er mindre effektive enn betalingsløsninger for debetkort, noe som skyldes at oppgjøret tar lengre tid. I et samfunnsmessig perspektiv er en kredittkortløsning mindre effektiv både fordi den er tregere, mindre brukervennlig og dyrere. Det er derfor uheldig at feil prising overfor brukerne av internasjonale betalingskort gjør at bruken av disse kortene vokser sterkere enn bruken av bankakseptkortene (debetkortene). Fra 1995 til 2001 økte antall internasjonale betalingskort og bankakseptkort med henholdsvis 160 og knappe 70 prosent. Brukerstedene kan ikke kontrollere kostnadene som kundenes bruk av internasjonale betalingskort påfører dem. Siden disse kortene har fått så stor utbredelse og blitt et så vanlig

betalingsmiddel, kan brukerstedene av markedsmessige årsaker ikke si nei til å akseptere denne betalingsmåten. De er dermed nødt til å akseptere kortene og kostnadene. Dette samt hensynet til nødvendigheten av å prise betalingstjenesten, slik at den reflekterer kostnadene, taler for at Finansdepartementet må innføre en maksimalsats for brukerstedsprovisjon ved å iverksette §3 i forskriften av 5.10.1989.

- **Konkurransen i markedet for internasjonale betalingskort fungerer ikke tilfredsstillende**

Finansdepartementet aksepterte å utsette iverksettelsen av §3. Men fordi departementet ønsket å observere om de bilaterale prisavtalene mellom RBL og HSH på den ene siden og de internasjonale kortselskapene på den andre, virket slik at konkurransen mellom selskapene bidro til lavere brukerstedsprovisjon enn maksimalprovisjonssatsene i disse avtalene. I lengre tid har brukerstedene og HSH og RBL kunnet konstatere at det ikke er tilfelle. Dagens maksimalsatser ligger tett opp til maksimalsatsene som ble fastsatt i 1989/1990. Og det er først og fremst de aller største brukerstedene som har hatt forhandlingsmakt til å inngå avtaler med lavere effektive² provisjonssatser.

De forhandlinger som har vært mellom kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner ved HSH og RBL har vist at det ikke har vært mulig å rokke ved størrelsen på provisjonene i særlig grad. Det er flere grunner til dette, men den åpenbare grunnen er at kortselskapene sitter med "alle kortene". Brukerstedene har minimale faktiske muligheter til å avvise kortbruk, og kortselskapenes dispensasjon fra konkurranseloven hindrer brukerstedene i å belaste kunden helt eller delvis for brukerstedenes gebyr til kortselskapene.

Konkurransetilsynet har gitt midlertidig dispensasjon fra konkurranselovens forbudsbestemmelser³ for Visa Norge AS, Europay Norge AS og Diners Club Norge AS. Det gir selskapene anledning til å ha med en klausul i sine avtaler med brukerstedene som forbyr brukerstedene å ta gebyr av kortbrukerne for kort brukt ved betaling av varer og/eller tjenester. Denne klausulen omtales som "No Discrimination Rule" (NDR). Den er med på å begrense konkurransen i markedet for internasjonale betalingskort. Dispensasjonen gjør det vanskeligere for brukerstedene å forhandle frem prisreduksjoner. Brukerstedene er kneblet ved at de har forbud mot å kreve at kortinnehaver skal betale for de kostnader han/hun påfører brukerstedet. De har heller ikke anledning til å gi avslag for kontantbetalende kunder. I Danmark, Sverige, Nederland og Storbritannia (for kredittkort) har ikke kortselskapene lov til å benytte denne typen klausuler av konkurransemessige hensyn.(se kap. 4 og 7)

Markedet for bruk av internasjonale betalingskort har etter hvert blitt så stort at det ikke er et alternativ for brukerstedene å nekte aksept av kortene. De blir presset til å godta kort. Brukerstedene er dermed "trengt opp i et hjørne", og må i stor grad akseptere hva de internasjonale kortselskapene bestemmer. Denne ubalansen i forhandlingsstyrke mellom partene er uheldig for konkurransen i dette markedet.

² Effektiv provisjonssats tar hensyn til både selve provisjonssatsen og antall oppgjørsdager

³ Midlertidig dispensasjon fra konkurranselovens forbudsbestemmelser (§3-9 første ledd bokstav d, jf. §3-1 første og annet ledd).

Bankenes eierforhold til kortselskapene, bankenes kontroll med oppgjørssystemer og den elektroniske betalingsformidlingen, samt samarbeidet mellom bankene og kortselskapene omkring utstedelsen av kortene, svekker trolig også konkurransen i dette markedet.

I Norge er det dessuten kun tre aktive innløserne av internasjonale betalingskort, og det er kun én innløser for hvert kort⁴. Det er dermed ingen konkurrenter som kan konkurrere mot hverandre om å innløse for blant annet Eurocard i Norge. Det er for eksempel forskjellig fra England, hvor banker også kan innløse. Med flere innløserne av samme kort, ville brukerstedene stått sterkere i forhold til å kunne forhandle provisjonene nedover.

Manglende synliggjøring (transparens) av bankenes og kortselskapenes kostnader og priser overfor brukersteder og kortinnehavere virker også begrensende på konkurransen i markedet. Det er vanskelig å vite om kostnadene som bankene og kortselskapene baker inn i sine priser er relatert til de egentlige kostnadsdrivende faktorene, med sikte på å gi de som er i posisjon til å gjøre noe med kostnadsnivået mulighet og incitament til kostnadseffektivisering.

Siden det er flere forhold som bidrar til å svekke konkurransen i markedet for internasjonale betalingskort, er det nødvendig å gå til regulering for å vri bruken av betalingstjenestene i en mer samfunnsøkonomisk riktig retning.

- **Teknologiutviklingen har ikke gitt lavere kostnader for brukerstedene**

Den teknologiske utviklingen har bidratt til å endre kostnadsbildet for bruken av internasjonale betalingskort. I følge en undersøkelse fra Norges Bank om bankenes kostnader ved å utføre betalingstjenester for person- og bedriftskunder, er enhetskostnadene per betalingstransaksjon mer enn halvert siden 1994 (fra 13 kroner i 1994 til 5,80 kroner i 2001, målt i fast kroneverdi)⁵. Selv om disse tallene ikke inkluderer kredittkort – og dermed internasjonale betalingskort, er det sannsynlig at det har vært omtrent like store kostnadsreduksjoner for denne korttypen. Det må ses i lys av innføringen av elektroniske betalingsløsninger (se kap. 6).

Da HSH og RBL inngikk de bilaterale prisavtalene med kortselskapene i 1989/1990 var papirbaserte betalingsløsninger mest vanlig, mens omtrent alle korttransaksjoner nå behandles elektronisk (85,6 pst. i 2001). Elektroniske betalingsløsninger har medført store besparelser i form av mindre behov for manuelle rutiner hos kortselskapene og driftsoperatør, færre tapssaker og redusert mulighet for svindel. Videre har kortselskapene og bankene fått besparelser ved at autorisasjonsløsningene er rasjonalisert og at kostnadene som skyldtes feiltransaksjoner brukerstedene gjorde på manuelle løsninger er redusert (se kap. 8).

Sammen med den sterke volumøkningen i markedet skulle dette tilsi lavere enhetskostnader og dermed lavere provisjoner for brukerstedene. Slik er ikke situasjonen blitt. De fleste brukerstedene betaler som nevnt, fortsatt provisjonssatser som ligger tett opp til maksimalsatsene

⁴ Dette kan forandre seg, da SEB Kort AB som nå har kjøpt Europay Norge AS kan komme til å innløse Visa i Norge (jf. hva selskapet gjør i Sverige).

⁵ Inkluderer betalinger via BankAcept og Visa (debet-delen). Kilde: Norges Bank. Gjennomsnittskostnaden er beregnet ved å vekte enhetskostnadene for de enkelte tjenestene med transaksjonstallene. Omregnet til 2001-kroner.

i avtalene fra 1989/1990. Når den teknologiske utviklingen i dette markedet ikke har gitt kostnadsreduksjoner av betydning for brukerstedene, så må det ha sammenheng med at konkurransen i dette markedet ikke fungerer som den skal. Det taler for at Finansdepartementet må gå inn å regulere hvor mye brukerstedene skal betale.

Konklusjon:

Manglende brukerbetaling, for høye provisjoner og gebyrer, forventninger om fortsatt sterk vekst i dette markedet framover, gjør at Finansdepartementets begrunnelse fra 1990 for å begrense kortselskapenes adgang til å velte kostnadene over på brukerstedene har fått enda større tyngde i dag. Derfor: **§3 i Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort” av 5. oktober 1989 må iverksettes så raskt som mulig**

1. Innledning

I dette notatet ser vi på hvorfor det er behov for å regulere provisjonene de internasjonale kortselskapene kan pålegge norske brukersteder. Vi gjør rede for reguleringen på dette området det siste tiåret, og beskriver historikken knyttet til avtalene som har eksistert mellom de internasjonale kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner. Videre ser vi på hvordan markedet for internasjonale betalingskort har utviklet seg gjennom 90-tallet samt hvilke gebyrer og betingelser som gjelder. Vi går også inn på konkurransesituasjonen og den teknologiske utviklingen. Deretter redegjør vi kort for hvordan kostnadene knyttet til bruk av internasjonale betalingskort i prinsippet burde vært fordelt på aktørene i betalingstransaksjonene, før vi oppsummerer med en konklusjon om at markedet for internasjonale betalingskort må reguleres.

1.1 Definisjon av begreper

Med internasjonale betalingskort mener vi betalingskort utstedt av de internasjonale kortselskapene. Dette omfatter debetkort, faktureringskort og kredittkort utstedt av, eller i samarbeid med, Visa Norge AS, Europay Norge AS, Diners Club Norge AS og DnB Kort AS⁶.

Brukersted er betegnelsen på stedet hvor korttransaksjonen skjer. Det kan for eksempel være i butikken, i restauranten, på hotellet eller hos reisebyrået. De internasjonale betalingskortene kan også brukes til å ta ut kontanter, men det går vi ikke inn på i dette notatet.

Interchangeavgiften er avgiften som de internasjonale kortselskapene betaler kortutstedende bank når et kredittkort er benyttet, eller avgiften som fordeles mellom kortutstedende og kortinnløsende bank når f.eks. Visa –debetkort er benyttet. Interchangeavgiften skal blant annet dekke kostnaden bankene har med å overføre penger fra kortbetalerens bank (kortutstedende bank) til brukerstedets bank (kortinnløsende bank).

Brukerstedsprovisjon er avgiften som de internasjonale kortselskapene pålegger brukerstedene når kortholder betaler et vare/tjenestekjøp med et internasjonalt betalingskort.

Markedene for internasjonale betalingskort er enten tre - eller firepartssystemer. I et firepartssystem (åpent nettverk) har man følgende parter: 1) Brukerstedet som selger varen, 2) Innløseren (brukerstedets bank) som erverver brukerstedets fordring på kortkunden, 3) Kortutsteder (kortinnehaverens bank) som innløseren krever betaling fra og 4) Kortinnehaveren som kortutsteder vil innkreve sitt tilgodehavende fra. I et trepartsnettverk (lukket nettverk) er kortinnehaver den tredje parten, og innløseren vil kreve betaling direkte fra kortinnehaver i stedet for kortinnehaverens bank. I trepartsnettverket er kortutsteder og innløser samme part.

VISA- og MasterCard-nettverkene er åpne nettverk, firepartsnettverk. Diners Club og American Express er lukkede trepartsnettverk⁷.

⁶ DnB Kort AS utsteder American Express Card i Norge. Europay Norge AS er kjøpt opp av SEB Kort AB.

⁷ Kilde: Kopi av brev fra BA-HR til Konkurransetilsynet vedrørende SEB Kort ABs kjøp av Europay Norge AS.

2. Historikk

- Betalingsformidlingsutvalget av 1973

Introduseringen av de internasjonale betalingskortene ble beskrevet av Betalingsformidlingsutvalget av 1973 (NOU 1979:16). I denne utredningen ble det slått fast at driften av betalingskortordninger er kostbar (jf. avsnitt 12.4.3), og de nye kortsystemene ble betegnet som urasjonelle/kostnadskrevende ut fra teknologien som eksisterte. Videre ble det vist til at de internasjonale kortselskapene (Amex, Diners, Eurocard/Mastercard og Visa) i Norge påførte bedrifter som aksepterte kortene, provisjoner på bruttoomsetningen på 3-7% (jf. NOU 1979:16, s. 51). Utvalget så det som uheldig at kortordningen ble delvis finansiert ved at salgsløddet ble belastet kostnaden ved bruken av kortene.

- Betalingskortselskapene omfattes av forskrift i 1986

På grunnlag av innstillingene til Betalingformidlingsutvalget av 1973 innførte Finansdepartementet i september 1981 en forskrift som generelt satte forbud mot å belaste brukerstedene for kostnadene ved kortbruk⁸. Prinsippet var at kortholder skulle betale. Det var imidlertid gjort unntak i forskriften for kort utstedt av banker og firmakort, f eks den typen oljeselskapene benytter. Finansieringsselskapene som utstedte internasjonale betalingskort var heller ikke omfattet av forskriften.

I 1986 besluttet Finansdepartementet likevel å begrense de internasjonale kortselskapenes adgang til å velte kostnaden over på brukerstedet, på samme måte som for øvrige kort. Departementet ønsket at kortholderne i større grad skulle bli belastet for kostnaden ved bruk av disse kortene. Departementet pekte på at høye brukerstedsprovisjoner kunne gi kortselskapene anledning til ikke å gebyrlegge kortholder. Ettersom kortholderne i liten grad blir motivert til å velge den mest effektive betalingsformen når de ikke blir belastet med et kostnadsrelatert gebyr, mente departementet det var behov for en regulering også av denne typen kort.

De internasjonale betalingskortselskapene, unntatt VISA, gikk som følge av dette vedtaket til rettssak mot Staten v/ Finansdepartementet. Blant annet bestred selskapene hjemmelsgrunnlaget for å regulere deres aktivitet gjennom finansieringsvirksomhetsloven. Staten ble frifunnet i april 1987. Selskapene anket ikke saken.

- Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort av 5. oktober 1989

Finansdepartementet fastsatte den 5. oktober 1989 ny forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort. §3 i denne forskriften regulerer hvor mye de internasjonale kortselskapene kan ta betalt av brukerstedene (se boks 1).

⁸ Forskrift av 18. september 1981 nr. 595

Boks 1: Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort av 5. oktober 1989, §3:

§3 har følgende ordlyd:

"Ved valutainnlendingers kjøp av varer eller tjenester i Norge kan kostnader forbundet med kjøp ved bruk av kontokort tilknyttet American Express Company A/S, Eurocard Norge A/S, Diners Club Norge A/S og VISA Norge A/S belastes selgeren med til sammen inntil 1 pst. av kjøpesummen. Verdien av kreditten (renten) som kortselskapet oppnår i tiden fra kjøpet til kortselskapets oppgjør med selgeren, skal medregnes innenfor 1 pst. grensen. Hvis det foretas et samleoppgjør for kjøp som er foretatt i en bestemt periode, kan dette anses for ett kjøp foretatt på tidspunktet midt i perioden. Verdien av kreditten i de første 14 dager etter kjøpet medregnes likevel ikke innenfor 1 pst. grensen. Rentesatsen som skal benyttes ved verdiansettelsen av kreditten settes til 12 pst. p.a.

Ved bruk av øvrige kontokort er det ved valutainnlendingers kjøp av varer eller tjenester i Norge ikke adgang til å belaste selgeren for andre kostnader enn verdien av kreditten i tiden fra kjøpet til kortselskapets oppgjør med selgeren. Hvis verdien av denne kreditten belastes selgeren, er det ikke adgang til å øke oppgjørstiden (kredittiden) til selgeren ved kortbruk i forhold til de oppgjørsrutiner som gjelder ved denne forskifts ikrafttreden.

Det er ikke for noen kort adgang til å belaste selgeren med andre eller økte kostnader for eksisterende tjenester forbundet med kortbruken.

Departementet avgjør i tvilstilfeller om en tjeneste er forbundet med kortbruken."

Ved endringsforskrift av 8. juni 1990 utsatte Finansdepartementet iverksettelsen av §3 i forskrift av 5.10.1989. Det ble gjort ved å endre §5 til følgende ordlyd (sitat jf brev av 8.6.1990):

"Departementet fastsetter nærmere bestemmelse om tidspunktet for når kortordninger hvor kostnaden forbundet med bruk av kortet blir belastet på en annen måte enn tillatt etter §3, skal være rettet". De internasjonale kortselskapene unngikk dermed en rettslig begrensning på hvor høye provisjoner de kunne kreve av brukerstedene.

Finansdepartementet stilte iverksettelsen av §3 i bero fordi Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) og Reiselivsbedriftenes Landsforening (RBL)⁹ hadde inngått bilaterale prisavtaler med det enkelte kortselskap om maksimalsatser for brukerstedsprovisjon (se kapittel 3). Departementet ønsket å observere om disse avtalene virket slik at konkurransen mellom kortselskapene bidro til lavere priser overfor brukerstedene enn de inngåtte avtalene la opp til. Dette framgår av brev fra Finansdepartementet til kortselskapene og brukerstedsorganisasjonene, datert 8.6.1990 (se vedlegg med kopi av brev).

Finansdepartementets avgjørelse om å utsette iverksettelsen av §3, ble gjort under sterk tvil. Det understrekes i brevet av 8.6.1990 (sitat): "Departementet vil legge vekt på at det er inngått slike avtaler (les: en rammeavtale og prisavtaler), samtidig som departementet er i betydelig tvil om avtalene på en tilstrekkelig god måte ivaretar de hensyn Finansdepartementet har lagt vekt på." Disse hensynene er (sitat): "Departementet har både i brev og i møter varslet at det er sentralt at kontoholderne betaler kostnadene ved kortbruken. Imidlertid har en vært innforstått med at noe av kostnadene betales av brukerstedene. Samtidig må det være åpenhet i prissettingen".

⁹Den gang ble avtalen inngått av Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og Norsk Hotell og Restaurantforbund (NHRF)

Videre skriver departementet (sitat): ”Det er svært viktig at kortholderne stilles overfor priser på kortbruken som reflekterer kostnadene. Ellers veltes kostnadene over på andre, og en får ikke stimulert en rasjonell og samfunnsøkonomisk utvikling av betalings- og kredittformidlingen”

Finansdepartementet har fremdeles ikke iverksatt §3, og således er de fire internasjonale kortselskapene ikke undergitt noen rettslig begrensning for hvor mye de kan belaste brukerstedene. Men Finansdepartementet har fått rett i at avtalene mellom kortselskapene og brukerstedsorganisasjonene ikke har ivaretatt de hensynene departementet la vekt på. Dette kommer vi nærmere inn på i kapitlene som følger.

3. Avtalene mellom brukerstedenes organisasjoner og de internasjonale kortselskapene fra 1989/90

- 29.05.1990: De internasjonale kortselskapene og brukerstedenes representanter inngår en rammeavtale¹⁰

Formålet med rammeavtalen mellom brukerstedenes organisasjoner og de internasjonale kortselskapene var å ivareta de konkurransemessige hensyn som Finansdepartementet søkte å regulere i ”Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort” av 5. oktober 1989. Rammeavtalen dekket tre områder:

- Teknologi
- Markedsføring
- Priskonsept

På teknologisiden var målsettingen å fremme en mer effektiv betalingsløsning. Det skulle resultere i enklere, raskere og sikrere håndtering av kortbetalinger for forretningsstedene. Avtalen skisserte et samarbeid mellom partene om å fremme elektronisk betalingsformidling i Norge, om markedsføring av norsk varehandel og reiseleiv i utlandet og om opplæring av ledere og ansatte hos brukerstedene. I tillegg regulerte rammeavtalen hvilke prinsipper som skulle ligge til grunn for prissettingen, og partene ble enige om hvilke priselementer¹¹ som skulle være en del av avtalen mellom det enkelte kortselskap og det enkelte brukersted. Avtalen regulerte videre at partene skulle gjennomføre samtaler for oppdatering og revisjon av avtaler/overenskomster om prising annethvert år.

Med utgangspunkt i rammeavtalen av 29.05.1990 inngikk henholdsvis HSH og RBL¹² på den ene siden og det enkelte kortselskap på den andre siden, de første bilaterale prisavtalene i 1990. Betingelsen for avtalene var at Finansdepartementet ikke iverksatte forskrift av 5. oktober 1989 om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort (når det gjelder provisjon, kredittrente og kredittid mellom selger og kortselskap), eller senere revisjoner eller erstatninger for denne.

¹⁰ Partene på den ene siden var: American Express AS, Diners Club AS, Eurocard Norge AS og Visa Norge AS. På den andre siden deltok: Norsk Hotell og Restaurantforbund (NHRF), Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH).

¹¹ Provisjon, oppgjørstid, finansieringsrente, kompensasjon for ytelser/motytelser mellom kortselskapet og brukersted.

¹² NHRF fusjonerte med FOS (Forbundet for overnatting og serveringsnæringen) og ble til RBL fra 1.1.1997.

De bilaterale prisavtalene regulerer i hovedsak:

- Hvilke faktorer prisettingen består av og hvordan avregningen skal foregå
- Provisjon (maksimalprovisjoner)
- Oppgjørstid og finansieringsrente
- Kompensasjon for spesielle ytelser
- Ikrafttredelse og oppsigelse
- Reforhandlinger/revisjon av avtaleinnhold
- Mislighold og voldgift

Alle de bilaterale prisavtalene har med bestemmelser om reforhandlinger/revisjon av avtaleinnhold, men ordlyden varierer noe. Flere av prisavtalene ble inngått med ett års varighet, og de ble automatisk forlenget med ett år, med mindre krav om reforhandlinger/oppsigelse ble fremsatt av en av partene senest 3 måneder før avtalens utløp. I noen avtaler het det at avtaleinnholdet skulle vurderes for eventuell revisjon og oppdatering annethvert år.

- 09.10.2001: Hovedavtalen mellom HSH, RBL og kortselskapene revideres

En revidert hovedavtale mellom kortselskapene på den ene siden og HSH og RBL på den andre siden ble inngått 9. oktober 2001. Initiativet til dette kom fra RBL og HSH. Bakgrunnen for dette var todelt: For det første var målsettingene knyttet til teknologi i hovedavtalen fra 1990 oppfylt, og således var det behov for å oppdatere den gamle avtalen på dette punktet. For det andre ønsket HSH og RBL at dette skulle lede til at partene fikk i gang nye forhandlinger om brukerstedsprovisjon.

Brukerstedenes organisasjoner mente at kortselskapene i for liten grad hadde vært villige til å følge opp intensjonene for samarbeidet som ble inngått i 1990. Visa Norge A/S brøt ut av samarbeidet allerede i 1993.

Den reviderte avtalen tok utgangspunkt i samme intensjon og mål som rammeavtalen fra 29.5.1990, men på grunn av kortselskapenes motstand ble den lite forpliktende når det gjaldt å videreføre, eventuelt fornye rammeavtalene om prisfastsetting¹³ (se vedlegg).

- Bakgrunn for HSH's og RBL's avtaler med kortselskapene

Et viktig hensyn sett fra HSH og RBL sin side med å inngå avtalene med kortselskapene i 1990, var at medlemsbedriftene skulle kunne inngå tosidige kontrakter med kortselskapene på basis av maksimale provisjonssatser og et åpent regelverk. Medlemsbedriftene skulle ha anledning til å sammenligne kostnadene ved aksept av de ulike kortene. Videre skulle alle medlemmer ha adgang til å inngå slike avtaler, selv om det gjaldt småbedrifter med relativt liten omsetning på de internasjonale kortene. HSH og RBL ønsket maksimalsatser for provisjonen av hensyn til brukerstedenes uten forhandlingsstyrke. Maksimalsatsene for provisjonene som ble forhandlet fram i de bilaterale prisavtalene i 1990 varierte med omsetning og oppgjørstid, og varierte mellom 2,75 og ca. 5 prosent ved omgående oppgjør (se kapittel 6). Provisjonen skulle beregnes som en andel av bruttoomsetningen. For å forenkle avregningen, gikk organisasjonene og

¹³ Punkt 4. i avtalen sier: "Intensjonene i denne avtalen kan konkretiseres i en rammeavtale mellom hvert kortselskap (KS) og partene som representerer brukerstedenes (BS). Partene kan gjennom rammeavtalen fastsette en retningsgivende prisramme gjeldende mellom KS og relevante BS.

kortselskapene inn for en felles provisjonssats som var uavhengig av kortholders nasjonalitet eller utstedelsesland.

Maksimalsatsene for provisjonene i de bilaterale prisavtalene fra 1990, ble blant annet bestemt ut fra hvordan bruken av de internasjonale betalingskortene i Norge var fordelt på nordmenn og utlendinger. Den gang ble det lagt fram informasjon som overvurderte utlendingenes bruk av internasjonale betalingskort i Norge. Senere har det vist seg å være feil. Den offisielle statistikken viser at nordmenns bruk av disse kortene innenlands var høyere enn utlendingenes bruk også først på 1990-tallet. Og gjennom det siste tiåret har nordmenns bruk av kortene fortsatt å vokse sterkere enn utlendingenes bruk av kortene i Norge. Nordmenns andel av kortbruken i Norge har derfor økt relativt til utlendingenes bruk i denne perioden. Statistikkgrunnlaget som inngåelsen av avtalene i 1989/1990 blant annet ble basert på, var således galt. Se tabell 4,5 og 6 i kapittel 5.2

- Status i dag: samtlige avtaler mellom HSH, RBL og kortselskapene er oppsagt

I prisavtalene heter det at avtalene kan reforhandles årlig eller annethvert år. HSH og RBL har gjort gjentatte forsøk gjennom flere år på å få til reelle reforhandlinger av prisavtalene med kortselskapene, uten at det har gitt særlig nedgang i maksimalprovisjonene mot det nivået en fant akseptabelt på det tidspunkt. For noen av selskapene ble en relativt høy maksimal provisjonssats akseptert av brukerstedenes organisasjoner på grunn av det store innslaget av utlendingers kortbruk. Her baserte en seg på feilaktige forutsetninger. For eksempel la Finansdepartementet til grunn at utlendinger sto for 60 prosent av American Express-omsetningen i Norge og 10 prosent av Diners-omsetningen¹⁴. Norges Banks statistikk for 1993¹⁵ fastslo at utlendingers bruk kun sto for 33 prosent av American Express-omsetningen¹⁶ og 5 prosent av Diners-omsetningen.

Visa sa opp prisavtalene med HSH og RBL i 1993. Den siste prisavtalen mellom HSH og Europay ble inngått i 1998 og utløp i 2000. De andre avtalene har ikke vært revidert siden 1997, og opphørte 31.12.1998. NHRF og FOS, nå RBL, inngikk de siste prisavtalene i 1995. Disse er sagt opp av RBL. Status per i dag er at alle avtaler mellom brukerstedenes organisasjoner og kortselskapene er sagt opp.

Maksimalprovisjonene antas å ha ligget fast etter de siste reforhandlingene av avtalene. Men, heller ikke i årene med reforhandlinger av prisavtalene klarte brukerstedenes organisasjoner å forhandle fram vesentlige reduksjoner i maksimalsatsene. Det betyr at maksimalprovisjonen som medlemmer av HSH og RBL betaler, ikke er særlig lavere nå enn da avtalene ble inngått i 1990. Se tabell 10 i kapittel 6 som viser maksimalprovisjonene i de bilaterale prisavtalene i 1990 og i 2000.

Kortselskapene har de siste årene ikke vist noen vilje til å gå inn i reelle forhandlinger. Hverken RBL eller HSH har siden prisavtalene ble inngått første gang, hatt forhandlingsstyrke til å presse fram prisreduksjoner som står i forhold til de enorme kostnadsbesparelsene som kortselskapene og bankene har hatt som følge av overgangen fra papirbasert til elektronisk behandling av transaksjoner. Det er flere grunner til at HSH og RBL stiller svakt i forhandlingene, men én

¹⁴ Brev fra Finansdepartementet til kortselskapene, HSH, NHO og NHRF, datert 8.6.1990

¹⁵ Norges Bank. Betalingsformidling. Rapport 1993, Oslo 1994

¹⁶ anslag beheftet med usikkerhet

viktig årsak er dispensasjonen de internasjonale kortselskapene har fra konkurranseloven. HSH og RBL gikk sterkt imot at selskapene fikk forlenget denne dispensasjonen, men Konkurransetilsynet har likevel valgt å gi unntak fram til 31.12.2004. (Se kapittel 7 for omtale av dispensasjonen).

Utviklingen viser at rammeavtalen og prisavtalene som ble inngått mellom kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner i 1990 ikke har klart å ivareta de hensyn som Finansdepartementet la stor vekt på i sitt brev datert 8.6.1990. Konkurransen mellom kortselskapene har ikke vært sterk nok til å bidra til særlige reduksjoner i maksimalprovisjonene, og det er brukerstedene istedet for kortinnehaverne som betaler kostnadene ved kortbruken.

4. De internasjonale kortselskapene og EU¹⁷

Det finnes ingen EU-regler som regulerer betalingskort spesielt, med unntak av EU-kommisjonens forordning den 19. desember 2001 om grenseoverskridende betalinger¹⁸.

De enkelte EU-land har valgt å regulere betalingskortmarkedet på ulike måter. Danmark er f.eks. alene i EU og i Norden om å ha forbud mot å kreve betaling fra brukerstedet for driften av et betalingssystem. Det er imidlertid gitt dispensasjon fra dette forbudet for de internasjonale kortselskapene. De har dermed anledning til å kreve opp til 0,75 pst av transaksjonsbeløpet i provisjon fra brukerstedet når kortholder bruker danske kredittkort utstedt av de internasjonale kortselskapene. For utlendingenes bruk av kort i Danmark er det ikke fastsatt et tak for provisjon.

I Danmark er det ikke tillatt å forby brukerstedene å kreve avgifter av forbrukerne som betaler med et kort¹⁹. Det er heller ikke tilfellet i Sverige, UK (delvis – begrenset til kredittkort) og Nederland.

EU-kommisjonen og Visa International

EU-kommisjonen har i noen år arbeidet med en klage fra British Retail Consortium (BRC) og EuroCommerce²⁰ over visse bestemmelser i Visas betalingskortregler. En rekke forhold i Visa-saken ventes å bli retningsgivende for en etterfølgende behandling av Europay/MasterCards regler. Kommisjonen har delt opp behandlingen av Visa-klagen i to deler. Den ene delen omhandler no-discrimination-rule (NDR), handle-all-cards klausulen (HAC) og Visas regler for grenseoverskridende tjenester²¹. Den andre delen omhandler Visas interchangeavgifter. NDR-

¹⁷ Teksten i dette kapitlet er i stor grad basert på rapporten "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002" fra Konkurrencestyrelsen i Danmark

¹⁸ (EFT L244, 28.12.2001 s. 13). Den bestemmer bl.a. at det ikke må kreves høyere gebyrer for en grenseoverskridende kortbetaling enn for en nasjonal. Disse bestemmelsene gjelder fra 1. juli 2002, og gjelder for betalinger i euro. Men Danmark kan f.eks. slutte seg til reglene for grenseoverskridende betalinger i DKK.

¹⁹ Jf. No-discrimination-rule

²⁰ EuroCommerce er en interesseorganisasjon for detaljhandel, engroshandel og den internasjonale handel i EU

²¹ Visas opprinnelige regler for utstedelse og innløsning over grensene fastslo at lisensene kun var gjeldende innen for bestemte områder, typisk et land. Det var ikke tillatt å utstede eller innløse utenfor dette området, med mindre en bank opprettet et datterselskap eller en filial som fikk egen lisens. De nasjonale gruppelemmene av Visa skulle på forhånd gi deres samtykke til etableringen av en utenlandsk filial. For de multinasjonale selskaper innen for turistindustrien som hadde avdelinger i flere land, f.eks. flyselskaper, bilutleiefirmaer, hoteller og ferjeselskaper, var det dog unntakelser. Kommisjonen hadde innsigelse mot dette. Det førte

regelen forbyr brukerstedene å overvelte kortgebyrer på forbrukere som betaler med kort. HAC forplikter brukerstedene til å akseptere alle kort fra vedkommende innløser. Reglene for grenseoverskridende tjenester dreier seg om begrensningene som Visa opprinnelig hadde satt for å utstede kort til utlendinger og innløse betalinger fra brukersteder i andre land²². På disse punktene la Kommisjonen fram sin avgjørelse 11. august 2001. EuroCommerce har innbrakt denne avgjørelsen for EF-domstolen i Første Instans²³.

EU-Kommisjonen la fram en beslutning vedrørende klagen fra EuroCommerce på Visas interchangeavgifter i juli 2002, jf. nedenfor.

- Om NDR (No-discrimination-rule)

No-discrimination-rule betyr at brukerstedene ikke må stille andre betalingsformer (andre kort eller kontanter) bedre enn kortinnløser/kortutsteders. Visas internasjonale NDR-regel forhindrer således brukerstedene i å overvelte avgifter, gebyrer m.v. de selv betaler til kortinnløser direkte på kundene som benytter Visas betalingskort. NDR forbyr også brukerstedet å gi kunder som benytter andre betalingsmidler (herunder kontanter), rabatter, bonus eller andre fordeler, som ikke også tilfaller kunder som bruker et Visa-kort. Visa anvender også NDR-regelen når kortene benyttes til kontantuttak i pengeautomater. NDR-regelen håndheves ikke i land hvor lovgiver eller konkurransemyndighetene har forbudt bruk av reglen. Det gjelder i Danmark, Nederland, UK (delvis) og Sverige.

Kommisjonen mener at NDR-regelen har en beskjeden effekt på konkurransen på markedet²⁴, og Visas NDR-regel kan derfor ikke hevdes å være i strid med art. 81 (1). Den danske Konkurrencestyrelsen påpeker i sin rapport at EU-kommisjonens avgjørelse ikke betyr at land som Sverige og Nederland må fjerne sine forbud mot en NDR-regel. Dersom NDR-regelen begrenser konkurransen innenfor et lands grenser, kan land vedta at brukerstedene har anledning til å pålegge kortbetaleren gebyr. I Danmark er det ikke et direkte lovbestemt forbud mot en NDR-regel, men det følger av bestemmelsen i betalingsmiddelovens § 14, stk. 3, at brukerstedet kan kreve gebyr for betalingstransaksjonen hos forbruker når han/hun betaler med et betalingsmiddel. Brukerstedet kan ikke fraskrive seg denne retten til å kreve gebyr av kortholder. Det betyr at kortselskapene (innløser) ikke kan håndheve en NDR-regel. Med hensyn til gjennomsiktighet vil det i Danmark ikke være lovlig for brukerstedene å kreve høyere gebyrer av kundene enn de selv skal betale, jf. lovens § 14, stk. 3. Brukerstedene kan imidlertid fritt velge ikke å kreve noe gebyr eller å kreve et mindre gebyr enn det de selv betaler til innløser.

til at Visa har endret reglene for grenseoverskridende ytelser, så det nå er mulig for Visas medlemmer å tilby Visa-kort og innløsning av Visa-kort over grensene. Kommisjonen finner ikke at bestemmelsene begrenser konkurransen på markedet, jf. art. 81 (1)

²² EFT L 293 av 10.11.2001 s. 24. Bestemmelsen er veiledende, ikke pliktig for medlemmene i EU.

²³ EFT C 84 s. 63

²⁴ Kommisjonen slår fast at Visas NDR-regel begrenser den handlendes frihet til selvstendig å kunne agere idet den forbyr en overveltning av brukerstedets gebyrer til innløser direkte på kortholder. Imidlertid har Kommisjonen ikke kunnet påvise, at et forbud/opphevelse av NDR-regelen vil påvirke konkurransen merkbart. Undersøkelser i Sverige og Nederland, hvor NDR-regelen er forbudt, har ikke kunnet godtgjøre at forbudet har forbedret konkurransen på markedet. Forbudet mot ND-regelen har heller ikke ført til at gebyrene betalingsmottaker betaler til innløser/utsteder har falt. Det har tidligere vært gjort gjeldende at innløser vil være tilbakeholdende med å kreve høye gebyrer av brukerstedene hvis det er risiko for at brukerstedene overvelter disse gebyrene til kortholdere som betaler med de betalingskort som innløser mottar. Dette kan imidlertid ikke bekreftes. Kommisjonen legger også vekt på at det ikke er tegn på at fjerning av NDR-regelen gir kortholder større gjennomsiktighet om omkostningene ved å bruke kort. Dette skyldes, at brukerstedet står fritt med hensyn til i det hele tatt å kreve gebyr hos kortholder. Betalingsmottaker kan velge enten slett ikke å kreve gebyr eller å kreve gebyr som er større eller mindre enn det betalingsmottaker selv betaler til innløser. Betalingsmottakers gebyr overfor kortholder behøver således ikke avspeile betalingsmottakers egne omkostninger ved å motta betalingskort.

- HAC-klausulen

Visa krever at brukersteder som ønsker å innløse Visas betalingskort, skal akseptere alle gyldige kort som bærer enten Visa symbolet eller Visa Electron symbolet. Regelen betyr at brukerstedet skal akseptere alle kort av den ene eller andre typen uansett transaksjonens art, kortutsteders identitet, typen av kort som anvendes, eller kortholderens personlige karakteristika.

EU-kommisjonen mener at Visas praktisering av HAC-regelen faller utenfor bestemmelsene i art. 81 (1). Danmark har et forbud mot at kortselskapene kan kreve at et brukersted som ønsker å slutte seg til et betalingssystem skal akseptere andre betalingsmidler omfattet av loven²⁵.

- Multilateral Interchange Fee og Visa

I enhver transaksjon med internasjonale betalingskort, for eksempel Visa, betaler Visa en avgift til kortholderens bank. Avgiften blir kalt en Multilateral Interchange Fee (MIF), og gjelder alle internasjonale transaksjoner med Visa i Europa²⁶. Avgiftens størrelse varierer etter korttype (debet, kreditt osv.), men er lik for alle banker i EU/EFTA som utsteder og innløser Visa, så fremt Visa-medlemmer ikke har fastsatt andre interchangeavgifter imellom utstedere og innløser (multilateralt eller bilateralt) innenfor landets grenser. Interchangeavgiften mellom kortutsteder og innløser forekommer i stort sett alle betalingssystemer, så fremt innløser og utsteder ikke er samme selskap.

Medlemsbankene i Visa, det vil si de som har lisens til å utstede og innløse Visa, fastsetter selv størrelsen på MIF som de skal betale hverandre. Størrelsen på MIF har betydning for hvor stor provisjon brukerstedene må betale til kortinnløseren. EuroCommerce mener fastsettingen av MIF er i strid med EUs konkurranseregler, og klaget derfor Visas MIF inn for EU-kommisjonen.

EU-kommisjonens beslutning av 24.07.2002 ga støtte til Visa om at de modifiserte MIF-bestemmelsene ikke var i strid med konkuranseloven²⁷. Denne beslutningen var begrenset til Visas intra-regionale interchangeavgift slik den anvendes i forhold til grensekryssende betalinger med Visa i EØS-land, og gjaldt ikke den innenlandske interchangeavgiften slik den fastsettes mellom nasjonale Visa-medlemmer. EU-kommisjonen mente i utgangspunktet at fastsettingen av Visas interchangeavgift for internasjonale transaksjoner hadde karakter av en kollektiv prisavtale som begrenser konkurransen, og som derfor ikke kunne fritas fra konkurranseretten. Men, etter at Visa godtok flere endringer i fastsettingen av MIF (modified MIF scheme²⁸), blant annet reduksjoner av avgiften og bedre innsyn, fikk Visa til slutt medhold av EU-kommisjonen.

²⁵ jf. betalingsmiddelovens § 16.

²⁶ | Commission Decision of 24 July 2002 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement avsnitt 11 står det følgende: "The multilaterally-determined interchange fee (hereafter MIF) which is set by the Visa EU Board applies by default to all EU intra-regional Visa card transactions, that is transactions where a Visa card, issued in Member State A is used at a merchant's outlet in Member State B. According to Visa, in 1999 of all Visa card transactions at merchant outlets in the EU/EFTA countries about 10% were intra-regional transactions. Where national Visa members have not set (multilateral or bilateral) interchange rates for domestic transactions, the default fee set by the Visa EU Board also applies to such domestic transactions".

²⁷ Commission Decision of 24 July 2002 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case N^o Comp/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee)

²⁸ Forslaget består av følgende tre elementer (kilde: Konkurrencestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002":

- En vesentlig reduksjon i størrelsen av det intra-regionale MIF: Visa skal fastsette en fast avgift per Visa-transaksjon for debetkort som igjennomsnitt svarer til 0,28 EUR (ca. 2 kr) . For visse typer kredittkort skal det skje en gradvis reduksjon i avgiften per transaksjon fram til et nivå på 0,7 prosent i 2007 (0,81%-0,93% i 2002)

5 Beskrivelse av markedsutviklingen

5.1 Utviklingen i ulike korttyper

Markedet for internasjonale betalingskort har vist sterk vekst de siste ti årene – fra 938 000 kort i 1992 til 5,167 millioner i 2001. Fra 2000 til 2001 var økningen på 16 prosent²⁹. En hovedandel av de internasjonale betalingskortene som nordmenn bruker, blir utstedt av norske banker. Av det samlede antallet internasjonale betalingskort hadde grovt anslått ca. 4 millioner³⁰ BAX-funksjonalitet (dvs tilknyttet "BankAxept"-nettverket, BAX)³¹. Det viser at mesteparten av transaksjonene skjer elektronisk (online).

Kort som er utstedt både med BAX-funksjonalitet og Visa- eller MasterCard-funksjonalitet, omtales som kombinerte kort. Over 90 prosent³² av Visa-kortene er debetkort. I tabellen nedenfor er Visa likevel definert som et kredittkort. Det samme gjelder de andre internasjonale betalingskortene. I tillegg inngår antall innenlandske kredittkort i denne definisjonen.

Tabell 1: Antall betalingskort (tusen)³³

	1995	2001	Endring
I alt	5025	10198	103%
Bankkort	2561	4271	67%
Innenlandske kredittkort	480	760	58%
Internasjonale betalingskort	1984	5167	160%
Kombinerte kort	1597	4083	156%
Antall kort fratrukket dobbeltellinger av kombinasjonskort	3428	6115	78%
Herav:			
Debetkort	2630	4271	62%
Kredittkort	798	1844	131%

Tabellen viser at det har vært en sterk økning i alle typer kort, men sterke veksten har vært for internasjonale betalingskort og kombinerte kort. Hvis en ser bort ifra dobbeltellinger av kombinasjonskort, så viser statistikken at antall kredittkort har økt klart mer enn antall debetkort i siste halvdel av 90-tallet. Visa Norge AS hadde for eksempel en vekst på 72% i antall kredittkort bare i 2001 (jf. selskapets årsmelding for 2001)

- Vurdere den intra-regionale MIF ved å benchmarke opp mot tre kategorier av omkostninger (behandle transaksjoner, yte kreditt og betalingsgaranti)
- Gjennomsiktighet (Kommisjonen får tilgang til kostnadsberegningene, brukerstedene får opplyst fordelingen på de ulike kostnadselementene)

²⁹ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, s. 32

³⁰ I følge Norges Bank, Årsrapport for betalingsformidling 2001 hadde 4,083 millioner internasjonale betalingskort enten BAX-funksjonalitet eller kredittkortfunksjonalitet levert av innenlandske kredittselskaper. Det er imidlertid bare en aktør som har sistnevnte. Anslår derfor at ca. 4 millioner internasjonale betalingskort har BAX-funksjonalitet.

³¹ BAX er et nettverk drevet av Bankenes betalingsentral på vegne av Sparebankforeningen i Norge og Finansnæringens Hovedorganisasjon. I dette nettverket skjer transaksjonene online, oppgjøret skjer på topartsbasis i form av sentraliserte og automatiske oppgjør mellom kortbærers bankforbindelse og brukerstedets bankforbindelse gjennom interbanknettverkene.

³² <http://www.visa.no/nv/visa/pressesenter/pressemeldinger/article.html?sessionid=T10TZFZZIRIRKQBAQBCFEQ?articleID=6710>

³³ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, tabell 18 s. 55

De internasjonale betalingskortene, utgjorde over 50 prosent av alle betalingskort i 2001 mot 39 prosent i 1995. Da er både kombinerte og ikke-kombinerte internasjonale betalingskort medregnet. Det vil si at per i dag kan annethvert kort brukes som et internasjonalt betalingskort.

En viktig forklaring til at veksten i antall internasjonale betalingskort er sterkere enn veksten i antall debetkort, er at kredittkortene er billigere å bruke for kortinnehaverne enn debetkortene. For kortinnehaverne er det gratis å bruke internasjonale betalingskort hos brukerstedene (unntak for kontantuttak), mens de må betale et gebyr for å bruke debetkortene. Kortinnehavere som har tilgang til de internasjonale betalingskortene gjennom arbeidsgiver får ofte årsavgiften dekket av arbeidsgiver. I de tilfellene betaler kortinnehaver verken transaksjonsgebyr for å bruke kortet eller årsavgift for å ha kortet. Denne forskjellen i kostnader for kortinnehaver bidrar til å vri etterspørselen fra debetkort til internasjonale betalingskort, og denne utviklingen vil fortsette dersom det ikke også innføres brukerbetaling for de internasjonale betalingskortene.

Det er trolig også andre grunner enn nevnt ovenfor til at antall internasjonale betalingskort vil fortsette å øke i årene framover. Effekten av nettverkseksternaliteter kan være én. Nettverkseksternaliteter er primært en etterspørselseffekt. Den innebærer at brukernes nytte – i dette tilfelle brukerstedenes og kortinnehavernes nytte – øker med antall brukere av de internasjonale betalingskortene. Jo flere brukersteder som tilbyr betaling med internasjonale betalingskort, jo flere forbrukere vil ha nytte av sitt kort, siden det kan brukes flere steder. Dette fører til at flere vil anskaffe internasjonale betalingskort og at eksisterende brukere vil utvide sin kortbruk. Dette gir igjen grunnlag for at enda flere brukersteder vil akseptere kortene.

En undersøkelse Visa (ref. www.visa.no, 18.10.02) har gjort, spår at hele 95 pst av all betaling i kjøpsituasjoner vil bli gjort med kort i 2014/2015. Denne andelen inkluderer selvfølgelig alle typer korttransaksjoner, men med en generell vekst i kortbruken vil trolig også bruken av de internasjonale betalingskortene øke. Større sikkerhet, økt anvendelighet, bedre oversikt, rentefri betalingsutsettelse og ingen transaksjonskostnader er noen av de internasjonale betalingskortenes fordeler som trekker i retning av økt etterspørsel.

De internasjonale betalingskortene er også et godt egnet betalingsmiddel ved handel over avstand (fjernsalg), særlig i form av internetthandel. Etableringen av stadig flere elektroniske markedsplasser betyr også utvidet bruksområde for disse kortene. Det norske kortmarkedet er blant de aller største på netthandel i verden allerede.

Co-branding og innbygging av ulike fordeler og lojalitetsprogrammer i de internasjonale betalingskortene bidrar også til å øke attraktiviteten til og dermed etterspørselen etter denne typen betalingskort.

5.2 Beskrivelse av utviklingen i bruk av kortene

- Nordmenns kortbruk – herunder internasjonale betalingskort - i Norge og i utlandet

Av samlet antall transaksjoner med betalingskort utstedt i Norge, utgjorde betalinger (gjort av nordmenn) med internasjonale betalingskort 11,2 prosent. Verdien av transaksjonene var på 56 mrd. kr, og det tilsvarte 15,8 prosent av den samlede omsetningen over betalingskort utstedt i

Norge. Det er 3,6 prosenpoeng høyere enn i 1995. Utlendingenes bruk av internasjonale betalingskort i Norge er ikke medregnet i disse tallene.

Tabell 2: Samlet bruk av norske betalingskort (NIN+NIU)³⁴. Kontantuttak og varekjøp (millioner transaksjoner)³⁵

	1992	1995	2001
Total kortbruk	122,8	207,8	561,3
Internasjonale betalingskort (IB)	10,6	16,9	63,0
IB som andel av total kortbruk	8,6%	8,1%	11,2%

Tabell 3: Samlet bruk av norske betalingskort (NIN + NIU)³⁶. Kontantuttak og varekjøp (milliarder kroner)³⁷

	1995	2001
Total kortbruk	135,8	353,7
Internasjonale betalingskort (IB)	16,6	56,0
IB som andel av total kortbruk	12,2%	15,8%

- Nordmenns og utlendingers bruk av internasjonale betalingskort

Nordmenn sto for 76,9 prosent av total omsetning og 74,3 prosent av antall transaksjoner med internasjonale betalingskort i Norge i 1992. I 2001 var andelene økt til hhv 84,0 prosent og 83,1 prosent. Tallene viser dermed at det er nordmenn som har stått bak den største andelen av kortbruken i hele denne perioden, og at denne andelen har blitt enda høyere de siste årene.

Nordmenn bruker også i økende grad de internasjonale betalingskortene i Norge, og denne andelen har økt fra 54,7 til 58,4 prosent fra 1992 til 2001 når en ser på antall transaksjoner. Målt ved omsetning er andelen omtrent uendret.

Tabell 4: Bruk av internasjonale betalingskort i Norge 1992-2002: Kontantuttak og varekjøp. (millioner transaksjoner)³⁸

	1992	2001
Nordmenn i Norge (NIN)	5,8	36,8
Utlendinger i Norge (UIN)	2,0	7,5
Bruk i Norge i alt (IN)	7,8	44,3
Nordmenn i utlandet (NIU)	4,8	26,2
I alt (NIN+UIN+NIU)	12,6	70,5

³⁴ NIN=nordmenn i Norge og NIU = nordmenn i utlandet

³⁵ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, Tab. 26, s. 57

³⁶ NIN=nordmenn i Norge og NIU = nordmenn i utlandet

³⁷ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, tab. 27, s. 57

³⁸ Kilde: NB02, Årsrapport om betalingsformidling 2001, tab. 28 og 34.

Tabell 5: Bruk av internasjonale betalingskort i Norge 1992-2002: Kontantuttak og varekjøp. (milliarder kroner)³⁹

	1992	2001	2002
Nordmenn i Norge (NIN)	6,0	30,4	36,0
Utlendinger i Norge (UIN)	1,8	5,8	6,8
Bruk i Norge i alt (IN)	7,8	36,3	42,8
Nordmenn i utlandet (NIU)	5,0	25,6	
I alt (NIN+UIN+NIU)	12,8	61,9	

(tall for 2002 foreligger ikke p.t)

Når en ser på tall for fordelingen av kortbruken på utlendinger og nordmenn for de enkelte kortselskapene, med unntak av Visa, så ser en også at det er nordmenns andel av kortbruken som har steget.

Tabell 6: Utlendingers andel av kortbruken i Norge (verdi)⁴⁰

	1990	2001
American Express	60%	16,6%
Diners Club	10%	3,1%
Eurocard/Mastercard	27%	15,7%
VISA	14%	22,0%

- Bruk av internasjonale betalingskort til vare- og tjenestekjøp

Vare- og tjenestekjøp over internasjonale betalingskort utstedt i Norge utgjorde 69 prosent av den totale omsetningen for disse kortene i 2001. Dermed utgjør vare- og tjenestekjøp en større andel av omsetningen over internasjonale betalingskortene enn for andre betalingskort – og særlig bankkort⁴¹.

I 2001 utgjorde transaksjoner med internasjonale betalingskort utstedt i Norge 11,5 prosent av alle vare- og tjenestekjøp med norske betalingskort. I forhold til omsatte kroner var andelen på 21,4 prosent⁴². Et gjennomsnittlig vare- og tjenestekjøp med internasjonale betalingskort var på 760 kroner i 2001, 8 pst. lavere enn i 2000⁴³. Gjennomsnittsbeløpet er dermed klart høyere enn for bruk av bankkort. Men fallende gjennomsnittsbeløp de siste årene indikerer at de internasjonale betalingskortene går i retning av å bli et mer alminnelig betalingsmiddel.

Tabell 7: Varekjøp med norske betalingskort. (NIN + NIU) (milliarder kr)

	2000	2001
Varekjøp i alt	162,8	180,7
Bankkort	125,0	138,4
Innenlandske kredittkort	3,3	3,7
Internasjonale betalingskort	34,5	38,7

³⁹ Kilde: NB02, Årsrapport om betalingsformidling 2001, tab. 29 og 35.

⁴⁰ Nordmenns bruk i utlandet er ikke tatt med i vurderingen. Kilder: FIN 90, kortselskapene

⁴¹ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling, Norges Bank. Tall fra tab. 27 og tab. 31. (38,7/56 vs. 138,4/291,8)

⁴² Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, tab. 30 og 31

⁴³ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank. Se også fig. 4.21 s. 39

Utlendingene bruker først og fremst de internasjonale betalingskortene til vare- og tjenestekjøp. I 2001 utgjorde vare- og tjenestekjøp i Norge med kort utstedt i utlandet om lag 83 pst. av utlendingenes transaksjoner med kort og vel 70 pst av omsetningen på 5,8 mrd. kr⁴⁴.

Markedsutviklingen kan oppsummeres ved:

- Antall internasjonale betalingskort økte med 160 prosent fra 1995 til 2001, og økte dermed sterkere enn alle andre korttyper (se tabell 1).
- Nordmenns bruk av internasjonale betalingskort (utstedt i Norge) har økt fra ca. 17 til 56 mrd. kr fra 1995 til 2001, og utgjør en økende andel av nordmenns kortbruk (økt fra 12,2 til 15,8 prosent) (se tabell 3).
- Nordmenn har stått for og står for det aller meste av omsetningen med internasjonale betalingskort i Norge. Andelen økte fra 77 til 84 prosent fra 1992 til 2001 (se tabell 5).
- Vare- og tjenestekjøp er det mest vanlige bruksområdet for de internasjonale betalingskortene (69 prosent i 2001). Økningen var på 4,2 milliarder kroner fra 2000 til 2001 (se tabell 7).
- Av alle vare- og tjenestekjøp (omsetning) foretatt med betalingskort utstedt i Norge, sto bruk av internasjonale betalingskort for 21 prosent i 2001.

6. Gebyrer og betingelser i Norge og i andre land⁴⁵

Bankene og de internasjonale kortselskapene krever først og fremst gebyrer av brukerstedene, mens kortinnehaverne bare i liten grad blir belastet for gebyrer. Dette til tross for at begge parter etterspør betalingsytelser, og er avhengige av at det bygges opp systemer som sikrer at betalingstransaksjonen gjennomføres effektivt.

Effektiviteten og prisingen i de ulike ledd i korttransaksjonen har betydning for hva brukerstedene til slutt betaler for tjenesten. I dette kapitlet ser vi på hvilke kostnader som kortutsteder og kortinnløser søker dekket hos brukerstedene og til en viss grad hos kortinnehaverne. I tillegg sammenlikner vi priser mellom land.

- Etapper i betalingen med internasjonale betalingskort

Betalinger med kort innebærer følgende etapper:

- i) kortinnehaveren og brukerstedet enes om en pris for den aktuelle varen/tjenesten,
- ii) kortet settes i en særlig anordning (f. eks. en terminal), som kan sjekke om kortet er gyldig, og om transaksjonen er autorisert på forhånd av utstederen (autorisasjon)
- iii) derpå cleares transaksjonen og den avregnes mellom bankene, hvilket typisk innebærer at kortinnløser (som i Norge er det internasjonale kortselskapet⁴⁶) betaler en interchangeavgift som fordeles mellom kortinnehaverens og brukerstedets bank
- iv) brukerstedets bank og kortinnehaverens bank kan kreve gebyr fra deres kunder

⁴⁴ Kilde: Årsrapport om betalingsformidling 2001, Norges Bank, s. 41

⁴⁵ Mye av det som er skrevet i kapittel 6 er basert på rapporten "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002" fra Konkurrencestyrelsen i Danmark og rapporten "Kortbetalningar – en studie av den svenske marknaden" fra Handels Utredningsinstitut i Sverige

⁴⁶ Norge skiller seg her fra andre land, hvor innløser ville vært brukerstedets bank (i et fire-partssystem)

- Kostnader knyttet til bruk av internasjonale betalingskort

Tabellen nedenfor viser en rekke av kostnadene som de ulike aktørene som medvirker i betalingstransaksjonen står overfor. Vi går ikke nærmere inn på alle disse, men velger å konsentrere oss om brukerstedsprovisjon, tap (fraud) og interchangeavgiften.

Tabell 8: Oversikt over de viktigste kostnadene for partene i en korttransaksjon

Kortinnehaver	Brukersted	Kortselskap (kortinnløser)	Kortutsteder
<ul style="list-style-type: none"> * Årsavgift * Rentekostnader (etter betalingsfri periode eller på kreditt) 	<ul style="list-style-type: none"> * Provisjon til kortselskapet * Terminalleie/kjøp * Kommunikasjonskostnader (bl a tellerskritt) * Kvitteingsruller 	<ul style="list-style-type: none"> * Autorisasjon * Formidling av informasjon og penger * Interchangeavgift⁴⁷ * Administrasjon 	<ul style="list-style-type: none"> * Transaksjonskostnader⁴⁸ * Rentekostnader⁴⁹ * Bedragerkostnader og kredittap * Utgivelse av kort * Autorisasjon av kjøp⁵⁰

I Norge er det kun de internasjonale kortselskapene som innløser betalinger med internasjonale betalingskort. I en rekke andre land er det vanlig at også store banker er innløser. Norge skiller seg også ut ved det kun er én innløser for hver korttype, for eksempel er det kun Visa som kan innløse Visakortbetalinger og Europay som kan innløse MasterCard. (Se også kapittel 7 for omtale av dette).

I kraft av sin rolle som kortinnløser, betaler de internasjonale kortselskapene i Norge en interchangeavgift til kortutstedende bank. Det gjelder hvis kortinnehaver har betalt med et kredittkort. Dersom kortinnehaver har betalt med for eksempel et Visa-debetkort, betaler Visa Norge AS en interchangeavgift som deles mellom kortutstedende bank og brukerstedsbank⁵¹. Det er imidlertid uklart hva interchangeavgift er. For det første er det uklart hvem som fastsetter den og hvordan det skjer. For det andre er det uklart hva den egentlig er betaling for. Trolig skal den dekke for eksempel kortutsteders transaksjonskostnader, kostnader knyttet til bedragerier og kredittap (fraud⁵²) og rentekostnader. Dette gjelder imidlertid bare i de tilfellene der kortinnehaveren har et kort utstedt i Norge. Dersom kortinnehaveren benytter et kort som er utstedt i utlandet, slipper kortselskapene å overføre interchangeavgift til kortutstedende bank. Utlandinger er således mer lønnsomme kunder for kortselskapene enn nordmenn. (Se kap. 6.3 for mer om interchangeavgiften).

I tillegg til interchangeavgiften, betaler kortselskapene en avgift til Bankenes betalingsentral (BBS) på 1-2 øre per transaksjon i nettleie. Denne avgiften hevdes å skulle dekke transaksjonskostnadene BBS har når et internasjonalt betalingskort blir benyttet.

I følge håndbok for Visa betaler kortutsteder en årspris for kortene til Visa Norge AS. I tillegg betaler både kortutsteder og brukerstedsbank en transaksjonspris til selskapet. Hovedprinsippet for kostnadene er i følge Visa, at transaksjonsprisen skal dekke de kortrelaterte kostnadene i tillegg til de transaksjonsvariable lønnskostnadene. Dette inkluderer sperrekostnader,

⁴⁷ Bl a betaling til kortutsteder for kredittrisiko og rentekostnad

⁴⁸ Administrasjon av gjennomførte transaksjoner (data og personell)

⁴⁹ perioden mellom det at utgiveren overfører kjøpsbeløpet til innløseren og

at utgiveren debiterer kortinnehaveren for kjøpsbeløpet (denne perioden inkl. kreditt- og bedrageririsiko).

⁵⁰ sjekker bl a kortets gyldighet

⁵¹ Kortselskapene fordeler også kurspåslag ved kortbruk i utlandet på bankene, men det går vi ikke mer inn på her.

⁵² Fraud er samlebetegnelsen for alt som har med tap og svindel å gjøre

innsamlingskostnader gjennom BAX terminaler, tap på mistede, stjålne og forfalskede kort. Årsprisen skal dekke faste lønnskostnader og driftskostnader hos kortselskapet.

I Norge betaler brukerstedene en provisjon til de internasjonale kortselskapene hver gang en kortinnehaver bruker sitt internasjonale betalingskort. Interchangeavgiften som kortselskapene betaler, utgjør en stor andel av denne provisjonen. EuroCommerce har påpekt at den multilaterale interchangeavgiften utgjør ca. 80 prosent av provisjonen (merchant service charge)⁵³ som brukerstedet betaler til innløsende bank.

For brukerstedene er brukerstedsprovisjon en stor kostnadspost, se. kap. 6.1. I tillegg til dette betaler brukerstedene terminalleie og nettleie til bankene.

6.1 Brukerstedsprovisjon

Brukerstedet betaler en provisjon til kortinnløser (kortselskapet) og eventuelt også til den som samler inn transaksjonene og fordeler dem mellom innløserne. Provisjonen brukerstedet betaler til kortselskapet skal blant annet dekke:

- Interchangeavgiften (se kap. 6.3 for hva interchangeavgiften dekker) som kortselskapene betaler
- Lisensen kortselskapene betaler til de internasjonale morselskapene, for eksempel fra Visa Norge til Visa International
- 1-2 øre per transaksjon som kortselskapene betaler til BBS for nettleie
- Rentekostnadene kortselskapet har i tiden det tar fra det overfører penger til brukerstedets bank og til selskapet mottar penger fra kortinnehaver

Brukerstedsprovisjon dekker, som nevnt tidligere (jf tall fra EuroCommerce), i stor grad det samme som interchangeavgiften. Brukerstedsprovisjonens størrelse og beregningsmetode kan avhenge av flere faktorer. Store kunder, dvs. forretninger med stor omsetning, kan ofte forhandle seg til lavere provisjoner (rabatter).

Tabell 9 viser provisjonssatser for transaksjonsbeløp på 400 DKK for kredittkort. Dette beløpet utgjør i følge Konkurrencestyrelsen i Danmark om lag det gjennomsnittlige transaksjonsbeløpet for kredittkort⁵⁴. Kredittkort omfatter internasjonale betalingskort. I tabell 9 gjelder det også Visa, selv om over 90 prosent av Visa-kortene er debetkort

Det framgår av tabellen at brukerstedene i Norge betaler høy provisjon for bruk av kredittkort sammenliknet med de andre nordiske landene. Unntaket er Danmark, hvor brukerstedene i gjennomsnitt betaler noe høyere provisjon enn i Norge. Det må ses i sammenheng med at

⁵³ Commission Decision of 24 July 2002 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case N^o Comp/29.373 – Visa International – Multilateral Interchange Fee). I avsnitt 71, s. 21 står det: "As concerns the acquiring market, even though the MIF may be not the only component of the MSC, it is by far the main cost component, representing according EuroCommerce about 80% of the MSC (Merchant Service Charge).

⁵⁴ Jf. rapporten "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002"

brugerstedsprovisjonen er høy for internasjonale betalingskort utstedt utenfor Danmark⁵⁵. Den reelle regningen som de danske brukerstedene betaler kan imidlertid bli lik null, i og med at de har adgang til å overvelte sine kostnader knyttet til transaksjonen på kortinnehaveren (jf. forbud mot NDR-klausul).

Tabell 9: Provisjon for brukersted ved å motta kredittkort (gjennomsnittlig transaksjonsbeløp på 400 DKK) i 2001

	Kredittkort	
	Gebyr i DKK for bruk av kredittkort på 400 DKK	Gjennomsnittlig gebyrsats
Danmark	13,00	3,25 % ⁵⁶⁾
Finland	5,40	1,35 %
Sverige	9,75	1,75 DKK+2,0 %
Norge ⁵⁷	12,80	3,2 %

Kilde: Dansk Handel og Service, Norges Bank og Konkurrentstyrelsens undersøkelser.

Brugerstedene betaler ikke gebyr i Bank-Axcept-systemet i Norge. Kortinnehaver betaler et gebyr til sin bank, i 2001 på gjennomsnittlig 2,24 kroner (innen et intervall fra 0 til 4 kroner, avhengig av hvilken bank som utsteder kortet). Betalingsmottakerens bank betaler et gebyr per transaksjon til BBS på 70 øre (i henhold til BBS' listepreiser – det gis i realiteten rabatt). Denne innkrevningen av gebyr er innklaget til Konkurransetilsynet, da BBS har eneretten i henhold til avtaler inngått mellom BBS og bankforeningene til å samle inn transaksjoner på vegne av bankene. Selskapet som klager, POS System, mener det kan samle inn transaksjoner for lavere kostnader enn den prisen BBS i dag krever fra bankene pr transaksjon. Konkurransetilsynet har gjort et foreløpig vedtak om opphevelse av disse eksklusivitetsklausulene angående innsamler av transaksjoner, og foreningene og BBS har sagt opp avtalen og fremforhandler for øyeblikket en ny. Saken er ikke avsluttet pr dags dato. Provisjonen for kredittkort beregnes imidlertid, med unntak for Sverige som har en kombinasjon av et fastbeløp og prosentsats, som en prosentsats av transaksjonsbeløpet. Brukerstedets kostnad avhenger således av beløpet kortinnehaver handler for.

Forskjellen i brukerstedsprovisjon for kredittkort mellom landene kan muligens henge sammen med den såkalte NDR-klausulen (No Discrimination Rule). Denne klausulen forbyr brukerstedet å overvelte transaksjonsgebyret på forbrukeren, og inngår som standardvilkår i alle innløsningsavtaler mellom de internasjonale kortselskapene (unntatt American Express) og brukerstedene. I land hvor NDR-klausulen er tillatt vil konkurransen, og dermed presset for å redusere gebyrene være svakere enn i land hvor klausulen er forbudt. I Danmark er imidlertid provisjonen noe høyere enn i Norge. Men, det må ses i sammenheng med at Danmark har høye gebyrer på bruk av internasjonale betalingskort utstedt utenfor Danmark.

⁵⁵ Jf. rapporten "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002". De internasjonale kortselskapene kan maksimalt kreve 0,75 prosent av transaksjonsbeløpet i provisjon av brukerstedet når kortet er utstedt i og brukes i Danmark. For utlendingers bruk kan provisjonen kan være på opptil 5,75 prosent.

⁵⁶ Gebyret vedrører internasjonale kort, utstedt både i Danmark og i utlandet.

⁵⁷ Gjennomsnittstallet er opplyst fra Norges Bank

Utviklingen i maksimalprovisjonene i brukerstedsorganisasjonenes avtaler med kortselskapene

I tabellen nedenfor gir vi en oversikt over maksimalprovisjonssatsene som brukerstedenes organisasjoner hadde i sine prisavtaler med de internasjonale kortselskapene.

Tabell 10: Maksimale provisjonssatser i HSHs og RBLs avtaler med kortselskapene i 1990⁵⁸ og ved utløp av den siste bilaterale avtalen i 2000. Basert på omgående oppgjør⁵⁹. Norge

	HSH		RBL	
	1990	2000	1990	2000
American Express	ca. 5,00%	3,85%	ca. 5,00%	3,7% ⁶⁰
Diners Club	3,00%	2,85%	3,00%	2,65% ⁶¹
Eurocard/Mastercard	2,93%	2,45%	2,93%	2,6%
VISA	2,75%		2,75%	

Kilder: Finansdepartementet 1990, kortselskapene

Satsene gjelder både nordmenns og utlendingers bruk av internasjonale betalingskort i Norge.

Satsene for 1990 svarer til maksimalsatsene i de første avtalene HSH og RBL inngikk med kortselskapene, mens satsene for 2000 tilsvarer satsene som gjaldt da avtalene utløp/ble sagt opp. Tabellen viser at det har vært en beskjeden nedgang i provisjonssatsene for bruk av internasjonale betalingskort utstedt i Norge.

Norges Bank har beregnet at EFTPOS-betalinger⁶² har en enhetskostnad på 2,50 kroner i 2001, og at denne har falt fra 4,50 kr i 1994. Gjennomsnittskostnaden⁶³ for å produsere betalingstransaksjoner er dermed halvert siden 1994. Disse tallene gir uttrykk for at overgangen til elektroniske betalingsinstrumenter har gitt sterkt fallende kostnader. Tallene inkluderer ikke kostnadsutviklingen for internasjonale betalingskort, men det er grunn til å anta at man har sett en tilsvarende kostnadsreduksjon for denne typen kort. Sett i forhold til det har nedgangen i maksimalprovisjonene i de bilaterale prisavtalene mellom kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner, vært svært liten.

Maksimalprovisjonssatsene som er oppgitt i tabellen ovenfor gjelder kun medlemmer av brukerstedenes organisasjoner, men satsene for ikke-medlemmer ligger antakelig på samme nivå. HSH og RBL har ikke oversikt over hvor mange medlemmer som betaler maksimalsatsene, men trolig gjelder det de aller fleste siden svært mange medlemmer er små. Brukersteder som er store eller som inngår i kjeder kan derimot ha klart å forhandle fram noe bedre vilkår, og dermed betale noe lavere provisjonssatser enn maksimalsatsene.

⁵⁸ Maksimalprovisjonssatsene fra 1990 er de samme som det refereres til i brevet fra Finansdepartementet til kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner 8.6.1990.

⁵⁹ For HSH har omgående oppgjør som regel vært ensbetydende med 3 dager. Men det finnes også eksempler på at det kan ha variert fra 2 til 7 dager.

⁶⁰ Forutsetter elektronisk betaling.

⁶¹ 2,70 ved papirbasert oppgjør

⁶² Inkluderer betalinger via Bank-Axcept og Visa (debet-delen)

⁶³ Kilde: Norges Bank. Gjennomsnittskostnaden er beregnet ved å vekte enhetskostnadene for de enkelte tjenestene med transaksjonstallene. Omregnet til 2001-kroner.

Visa har operert med en maksimalprovisjonssats som stort sett har ligget lavere enn de andre selskapene. Det kan ses i lys av at Visa i hovedsak benyttes som et debetkort i Norge, mens de andre kortene brukes som et kredittkort. Brukerstedsprovisjon for innløsning av kredittkort dekker en del av den risiko som er på kredittkort, og som knytter seg til om kortinnehaver betaler sine regninger. Denne risikoen er lavere for debetkort, da det ved debitering skjer en automatisk dekningskontroll. Det kan også være knyttet andre ytelser til kredittkort, for eksempel til oppgjør og administrasjon av lojalitetsprogrammer. Brukerstedsprovisjon er derfor som hovedregel høyere for kredittkort enn for debetkort.

Brukerstedsprovisjoner på opptil 3,85 prosent av bruttoomsetningen utgjør en betydelig kostnadspost for brukersteden, og viser at det er brukersteden og ikke kortinnehaverne som betaler kostnaden ved bruken av de internasjonale betalingskortene. Det er i strid med prinsippet om brukerbetaling som Finansdepartementets la stor vekt på i sitt brev datert 8.6.1990.

6.2 Tap på betalingskort

Brukerstedet løper en større risiko for tap ved å motta kredittkort enn debetkort. Når et kredittkort blir brukt går det lenger tid før kortholder skal betale enn hva tilfellet er med debetkort hvor det skjer en direkte debitering, ofte med automatisk dekningskontroll. For alle betalingskort er det også risiko for misbruk og svindel (fraud) i forbindelse med stjålne og tapte kort. Det er en del av transaksjonsrisikoen som bør dekkes av kortinnehaver.

Kortutsteder bærer kredittrisikoen, og vanligvis også den største delen av transaksjonsrisikoen. Hvis kortholder er frastjålet kortet sitt og misbruk har funnet sted innen kortet blir sperret, vil kortutsteder lide et tap.

Brukerstedet kan være garantert en viss betaling når det har overholdt sikkerhetsreglene, som kortutsteder fastsetter. Det vil f.eks. si at kortet ikke må være utløpt eller registrert stjålet, og at kjøp over visse beløp skal autoriseres innen kortet aksepteres. I de underskriftsbaserte systemene skal brukersteden også sikre seg at underskriften passer med den som er på kortet. Hvis disse regler er overholdt, får brukersteden normalt sine penger, selv om kortinnehaver senere har innsigelser mot transaksjonen. Dersom brukersteden ikke har overholdt sikkerhetsreglene korrekt, blir brukersteden trukket for kjøpsbeløpet. Denne praksis innebærer at brukersteden bærer en del av risikoen for bedrageri. Dersom transaksjonen skjer der kortet ikke vises (for eksempel over Internett), må bedrageri med kortet alltid betales av brukersteden.

Tapet som følge av misbruk av Eurocard-MasterCard var i 1999 i Europa på ca. 1,1 mrd. kr. DKK, svarende 0,087 pst. av omsetningen. For Visa var tapet i Europa som følge av misbruk i 1999 under 0,01 pst. av omsetningen⁶⁴. I Norge er svinnet mindre enn i Europa, men det er stigende.

For å redusere tap som følge av misbruk, introduserer både Visa og Europay/MasterCard stadig flere kort med chip. Chip-kortene gir en vesentlig større sikkerhet mot misbruk enn

⁶⁴ Kilde: Konkurrentestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002".

magnetstripekortene. I Frankrike, som tradisjonelt har hatt store tap i forbindelse med kredittkort, har innføringen av betalingskort med chip redusert tapene vesentlig. Svindel og misbruk utgjør i dag kun 1/10 av de tap som utstedere og brukersteder måtte bære for 10 år siden⁶⁵.

Tallene ovenfor viser at de totale tapene er små i forhold til de internasjonale kortselskapers omsetning. Brukerstedene bærer også en del av risikoen for svindel og tap selv. Kortselskapene og bankene hevder at de må ta høyde for risikoen og kostnadene knyttet til tap og svindel når de fastsetter interchangeavgiften og brukerstedsprovisjonene. For det første er det å kreve betaling av brukersteden for kostnader knyttet til svindel og tap å sende regningen til feil sted. Hvorfor skal brukersteden betale for dette når årsaken til svindel og tap ligger hos kortinnehaverne? For det andre er det grunn til å stille spørsmål ved om kortselskapene tar seg overbetalt på dette området. Det er imidlertid vanskelig å avdekke for brukersteden siden de ikke har innsyn i omfanget av tap og misbruk, og hva selskapene og bankene kalkulerer med når denne kostnaden medregnes i interchangeavgiften og brukerstedsprovisjonen.

6.3 Interchangeavgiften

De internasjonale kortselskapene betaler som nevnt ovenfor, interchangeavgift til kortutstedende bank hvis betalingen skjer med kredittkort. Visa Norge AS fordeler interchangeavgiften på kortutstedende bank og brukerstedsbank hvis betalingen skjer med et Visa –debetkort.

I håndbok for Visa⁶⁶ sier kortselskapet (sitat): "prinsippet er at alle inntekter og kostnader deles mellom bankene. For kort med betalingsutsettelse (*egen anm: kredittkort*) vil kortutsteder motta alle inntekter som fordeles gjennom Visa, og må betale hele transaksjonsprisen til Visa Norge AS. For resterende Visa-kort (*egen anm: som utgjør mer enn 90 prosent*) deles inntektene mellom kortutsteder og brukerstedsbank. Brukerstedsbank mottar andel av provisjonen som incentiv for å tilslutte flere Visa brukersteder".

Tabellene 11, 12 og 13 gir en oversikt over interchangeavgiften som Visa Norge AS betalte i 2001⁶⁷.

Tabell 11: Interchangeavgift i 2001 for Visa Norge AS . Kort med betalingsutsettelse (kredittkort)

	Kortutstedende bank	Brukerstedsbank
Betaling med norske kort i Norge	1,99 ⁶⁸	l/a
Betaling med utenlandske kort i Norge		0,84

⁶⁵Kilde: Konkurrencestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002".

⁶⁶Kilde: http://www.visa.no/multimedia/archive/00002/Kapittel_2_konomien_2545a.pdf

⁶⁷ Kilde: Håndbok for Visa Norge AS: http://www.visa.no/multimedia/archive/00002/Kapittel_2_konomien_2545a.pdf

⁶⁸ Interchange forventes å bli i snitt 1,99% i 2001

Tabell 12: Interchangeavgift i 2001 for Visa Norge AS. Debetkort

	Kortutstedende bank	Brukerstedsbank
Betaling med norske kort i Norge	1,10 ⁶⁹	0,89 ⁷⁰
Betaling med utenlandske kort i Norge		0,84

Tabell 13: Matrise for beregning av interchangeavgift til kortutsteder i 2001, Visa Norge AS. Debetkort

Interchange fra	Manuell	Elektronisk
Travel/Entertainment (T/E)	1,30%	0,75%+ kr 2
Varehandel	1,20%	0,65%+ kr 2
Dagligvare	1,00%	0,5% + kr 0,5

Interchangeavgiften utgjør vanligvis en prosentsats av transaksjonsbeløpet (bruttoomsetningen hos brukerstedet). For Visa varierer imidlertid dette om transaksjonen skjer manuelt eller elektronisk. Interchangeavgiften til kortutsteder varierer også med bransje. I snitt betaler Visa Norge AS 1,10% til kortutsteder i interchange ved betaling med Visa-debetkort (jf tabell 11).

Det er, som tidligere nevnt, vanskelig å vite hva interchangeavgiften egentlig er betaling for. Særlig er det uklart hva brukerstedsbank får betaling for. Overfor brukerstedsbank synes interchangeavgiften å fungere som en gulrot for å tilslutte flere brukersteder snarere enn en avgift for å dekke kostnader (jf utdrag fra Visas håndbok nedenfor).

Det framgår av tabell 11 og 12 at interchangeavgiften som Visa betaler er samme sats uavhengig om kortinnehaver betaler med Visa-kredittkort eller Visa-debetkort. Det er bare fordelingen mellom kortutstedende bank og brukerstedsbank som er forskjellig. Ved bruk av Visa-debetkort utgjør bortimot halvparten (45 prosent) av interchangeavgiften som nevnt ovenfor, et økonomisk incentiv for brukerstedsbank og har ingen begrunnelse i faktiske kostnader. Når Visa-kredittkort brukes betaler Visa Norge AS ca dobbel så høy interchangeavgift til kortutstedende bank som når Visa-debetkort brukes. Hvorfor er det slik? Hvordan kan dette forklares med utgangspunkt i kortutstedende banks kostnader? Dette understreker at det er all grunn til å spørre hva interchangeavgiften egentlig er betaling for. Det synes som om dette bankdrevne systemet inneholder incitamenten til å kreve for høye gebyrer, dvs større gebyrer enn omkostningene de som de skal dekke, jf. Cruickshanksrapporten⁷¹.

Cruickshanksrapporten (se fotnote) stiller også noen spørsmål ved hva interchangeavgiften skal dekke ved betalinger med kredittkort. Hvorfor er det rimelig at: 1) Interchangeavgiften dekker kortutsteders kostnader til den rentefrie perioden. Ved å gjøre det på denne måten, subsidierer brukersteden kortinnehaverne. Siden interchangeavgiften inngår i brukerstedsprovisjon, og rentekostnaden for kortutsteder skyldes at pengene til brukersteds bank overføres før pengene fra kortinnehaver mottas, så er det brukerstedet som i prinsippet betaler for kortinnehavers

⁶⁹ Se vedlegg for matrise som viser hvordan interchange til kortutsteder i snitt blir 1,10%.

⁷⁰ Visa forventet interchangeavgift på 1,99% i 2001, og med et snitt på 1,10% for kortutsteder blir den 0,89% for brukerstedsbank.

⁷¹ Cruickshanksrapporten "Competition in UK Banking, A report to Chancellor and the Exchequer". March 2000. Rapporten omhandler interbankgebyrene på det engelske markedet, og konkluderer med at de bankdrevne systemene inneholder incitamenten til å kreve for høye gebyrer, dvs. større gebyrer enn omkostningene som de skal dekke. Systemene inneholder dessuten incitamenten til å begrense adgangen til markedet. For kredittkort setter rapporten spørsmål ved det rimelige i at kortutsteders omkostninger til den rentefrie perioden blir dekket gjennom interbankgebyret. Likeledes stilles det spørsmål ved rimeligheten i at interbankgebyret skal dekke kortutsteders tap på betalingsgarantien.

rentefordel. 2) Interchangeavgiften skal dekke kortutsteders tap på å skulle oppfylle betalingsgarantien (garantert oppgjør). Dette innebærer i likhet med punkt 1 at brukerstedene subsidierer kortinnehaverne. Kostnaden burde vært dekket av kortinnehaverne, da kortutsteders tap er knyttet til at kortinnehaverne ikke gjør opp for seg, eventuelt misbruk og svindel.

I tabellen nedenfor gir vi en oversikt over interchangeavgiften i utvalgte land. Norge har den klart høyeste gjennomsnittlige interchangeavgiften, særlig sett i forhold til Danmark og Finland.

Tabell 13: Interchangeavgiften i pst. av transaksjonsbeløp på 400 DKK i utvalgte land og variasjonen i avgiften i 2001⁷²

	Gjennomsnittlig avgiftssats	Variasjon i interchangeavgiften
Finland	0,45 %	0,4 – 0,5 %
Danmark	0,75 %	0,75%
Norge	1,87 %	1,87%
Sverige	1,70 %	1,15 % + 2,05 DKK

Visas omtale av interchangeavgiften i forbindelse med EU-Kommisjonens behandling av Visaklagen, understreker også at brukerstedene betaler en høy interchangeavgift for å subsidiere kortinnehavernes deltakelse i betalingssystemet. Visa hevder følgende (sitat):

”Interchangeavgiften er nødvendig for å justere ubalansen som er mellom kostnaden for utsteder og innløser, og de tilsvarende inntekter fra brukerstedene og kortinnehaverne. Inntektene fra kortinnehaver er vesentlig lavere enn omkostningene de utstedende bankene har i forbindelse med driften av betalingssystemet. Omvendt er inntektene fra brukerstedene til de kortinnløsende bankene vesentlig større enn omkostningene innløser har til driften av systemet.

Interchangeavgiften er derfor ifølge Visa med på å sikre at systemet opererer optimalt. Ellers ville det vært en risiko for at antall kort ble for lite”⁷³.

Brugerstedenes subsidiering av kortinnehaver bryter med en viktig forutsetning for at §3 i forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort av 5.10.89, ikke ble iverksatt (se kap. 2 og vedlagte brev fra Finansdepartementet 8.6.1990).

Interchangeavgiften betales av kortinnløser, men det er brukerstedene som sitter med den endelige regningen for den. Interchangeavgiften har, som tidligere nevnt, stor innvirkning på kostnadene for brukerstedene siden den utgjør størsteparten av brukerstedsprovisjon. Men, den kan også i mange tilfeller ha stor innvirkning på de priser som kortinnehaver i den siste enden kommer til å betale for å benytte betalingskort, for eksempel indirekte gjennom høyere vare- og tjenestepriiser. Siden bankene mottar en stor del av inntektene kortselskapene har fra brukerstedsprovisjon, er de interessert i høye provisjoner.

Et annet problem med interchangeavgiftene er at de er ugjennomsiktige for kortinnehaverne og brukerstedene, og at de derfor vanskelig kan reagere på dem. Adgangsproblemer til betalingsnettverkene, som for eksempel Bankenes Betalingssentral (BBS) forsterker disse

⁷² Kilde: Konkurrentestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002".

⁷³ Kilde: Konkurrentestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002".

tendensene. Det samme gjør bruken av NDR-regelen for kredittkort, som forbyr brukerstedet å overvelte avgiftene på kortinnehaverne.

På denne bakgrunn har interchangeavgiftene vakt interesse i en rekke land⁷⁴. Brukerstedene og deres organisasjoner har reagert mot bruken av dem, fordi de hevder at de er urimelig høye og at de er i strid med EUs konkurranseregler. I Europa verserer p.t. saker om interchangeavgifter for flere lands konkurransemyndigheter. I Norge har Konkurransetilsynet signalisert at det ønsker å forby en avtale mellom bankforeningene og Bankenes Betalingssentral (BBS) som binder bankene til å benytte BBS til innsamling av korttransaksjoner fra brukerstedene. Etter tilsynets mening begrenser avtalen konkurransen i dette markedet.

Dette kapitlet kan vi oppsummere ved å si at at interchangeavgiften er større enn omkostningene den skal dekke, og at brukerstedene betaler for kostnader som burde vært dekket av kortinnehaverne. Brukerstedene subsidierer dermed utbredelsen av de internasjonale betalingskortene, og er i realiteten de som finansierer utviklingen av markedet for internasjonale betalingskort. Det bryter med prinsippet om brukerbetaling; et prinsipp som Finansdepartementet påpekte var svært viktig i sitt brev datert 8.6.1990. Ved at kostnadene veltes over på brukerstedene får en som Finansdepartementet skriver, ikke stimulert en rasjonell og samfunnsøkonomisk utvikling av betalings- og kredittformidlingen. For å fremme en betalingsordning der kortholderne betaler kostnadene med kortordningen, må derfor departementet iverksette §3 i forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort av 5.10.89.

7. Konkurransesituasjonen

Virksom konkurranse er hovedmekanismen for å fremme effektivitet i produksjon av betalingstjenester. Konkurransen disiplinere produsentene til å redusere sine kostnader og å holde prisene lave. Den stimulerer også til en effektiv anvendelse av eksisterende teknologi og utvikling av ny. På den annen side er produksjon av betalingstjenester, preget av høye faste og lave variable kostnader. Det finnes derfor betydelige stordriftsfordeler og samdriftsfordeler i markedet for betalingstjenester. Dette betyr at det kan være mer kostnadseffektivt med én eller få bedrifter som hver produserer et høyt transaksjonsvolum enn et stort antall bedrifter som hver produserer et lavt transaksjonsvolum. Faren er imidlertid at høye faste kostnader, samarbeid mellom bankene, tette forbindelser mellom bankene og kortselskapene samt oligopoldannelser, kan redusere konkurransen og hindre nye aktører i å etablere seg i markedet.

Samordnede banksystemer er viktig for å fremme effektivitet i markeder med nettverkseksternaliteter (se kap. 5). Med samordnede banksystemer vil nytten for en kortinnehaver eller et brukersted av å ha eller tilby betaling med internasjonale betalingskort, øke jo flere andre henholdsvis brukersteder og kortinnehavere det er. Det var nettopp fordelene med samordning brukerstedenes organisasjoner ønsket å oppnå da man i rammeavtalen med kortselskapene fikk inn en passus om at partene i avtalen forpliktet seg til teknologisk samarbeid. Dette var viktig for å effektivisere betalingsformidlingen gjennom å utnytte

⁷⁴ Kilde: Konkurrencestyrelsen i Danmark. Rapporten: "Konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet i 2002".

stordrifts-/samdriftsfordeler. På teknologisiden har utviklingen vært positiv (jf. kap. 8). Men konkurransen fungerer ikke tilfredsstillende. Mangel på transparens i fastsetting av kostnader og priser er en av grunnene til dette (jf. kap. 6). Men, det er også mange andre forhold som bidrar til å svekke konkurransen. Vi kommer nærmere inn på dette nedenfor.

Høye faste kostnader og lave variable kostnader tilsier fallende gjennomsnittskostnader. Jo flere transaksjoner som gjøres, jo lavere blir kostnaden på marginen. Den sterke veksten vi har sett i markedet for internasjonale betalingskorttjenester (nettverkseffekt) og overgang til elektroniske løsninger, tilsier derfor at gjennomsnittskostnaden har falt betydelig i dette markedet det siste tiåret. Det viser da også kostnadsundersøkelsen fra Norges Bank (jf. kap.6.1). Med velfungerende konkurranse burde det ha resultert i lavere kostnader for alle parter i korttransaksjonen. For brukerstedene er dette ikke tilfelle. Dispensasjon fra konkurranseloven (se boks 2), eierforholdene til kortselskapene, oppgjørssystemene og samarbeidet omkring utstedelsen av kortene er noen årsaker til dette.

Etter at SEB Kort AB kjøpte Europay Norge AS er det kun tre aktive aktører som innløser internasjonale betalingskort i Norge⁷⁵ (SEB Kort AB, DnB Kort AS, Visa Norge AS), og det er kun én innløser for hvert kort. Det er dermed ingen konkurrenter som kan konkurrere mot hverandre om å innløse for eksempel Eurocard i Norge. I England finnes for eksempel flere innløserere, siden bankene også er innløserere av de internasjonale betalingskortene. Dermed vil brukerstedene kunne velge hvilken bank de vil være medlem av ut fra hvem som tilbyr best betingelser. Det gjør at de engelske brukerstedene står sterkere enn de norske med hensyn til å kunne forhandle provisjonene nedover. Selv om SEB Kort AB skulle starte med innløsning av Visa i Norge (jf. hva selskapet gjør i Sverige), er det liten grunn til å tro at det vil endre situasjonen for de norske brukerstedene. De vil fortsatt stå svakt med henhold til å forhandle fram reduksjoner i brukerstedsprovisjonen. Én grunn er manglende transparens i kortselskapenes kostnader og prissetting.

De største bedriftene og kjedene i Norge kan imidlertid til en viss grad bruke trusselen om at de vil bruke utenlandske banker som innløserere for å presse provisjonene nedover. Dette forhandlingskortet har i praksis imidlertid ikke de små brukerstedene.

Bankene har stor makt i markedet for internasjonale betalingskort. De har en sentral rolle i å utstede kort, er eiere av kortselskapene og i tillegg har de hånd om den elektroniske betalingsformidlingen og oppgjørssystemene. Bankene og kortselskapene blir derfor meget sterke avtaleparter i forhold til brukerstedene. Det rammer alle brukerstedene, men særlig de små brukerstedene står svakt og må betale for det gjennom høye provisjoner. Det er også et problem sett fra brukerstedens side at det er svært vanskelig å få innblikk i kostnadsforholdene i de internasjonale kortselskapene.

Konkurransen i det norske markedet for internasjonale betalingstjenester begrenses av den midlertidige dispensasjonen Visa Norge AS, Europay Norge AS og Diners Club Norge AS i dag

⁷⁵ Visa Norge AS eies av norske forretnings- og sparebanker. Visa Norge leverer tjenester innenfor betalings- og informasjonformidling til bankene og deres kunder. Det er utstedt over 3,3 millioner Visakort i Norge i dag. Med Visa kortet kan man enten debitere kontoen direkte eller handle innenfor en på forhånd avtalt kreditt. Europay Norge AS som forvalter Eurocard og Mastercard i Norge, er 100 pst. eid av SEB Kort AB. SEB Kort AB er etter oppkjøpet av Europay Norge AS den ledende tilbyder av kort i Norge, med Diners Club, Eurocard og Mastercard i sin produktportefølje. American Express i Norge er 100% eid av DnB Kort AS. I Norden er det SEB Kort AB som har rettigheten til merkevaren Diners Club.

har fra konkurranselovens forbudsbestemmelser (§3-9 første ledd bokstav d, jf. §3-1 første og annet ledd). Dispensasjonen gir dem anledning til å ha med i sine avtaler med brukerstedene en klausul som forbyr brukerstedene å ta gebyr av kortbrukerne for kort brukt ved betaling av varer og/eller tjenester⁷⁶. Begrunnelsen til Konkurransetilsynet for denne avgjørelsen er at man vil vente med den endelige behandlingen av saken til EFTAs overvåkningsorgan har behandlet tilsvarende spørsmål som er notifisert av Visa Norge AS, da utfallet av dette kan være et relevant moment ved vurderingen av dispensasjonssøknader fra kortselskapene i Norge. Dette har tatt lang tid og kan fortsatt ta lang tid, da ESA venter på EU-Kommisjonens behandling av tilsvarende spørsmål fra også de andre internasjonale kortselskapene.

Konkurransetilsynet har foreløpig gitt kortselskapene dispensasjon fram til 31.12.2004 for å bruke NDR-regelen. Tilsynet uttaler seg imidlertid svært kritisk til regelen (se boks 2). Konkurransetilsynet i Norge har med dette vurdert denne saken annerledes enn Konkurrencestyrelsen i Danmark.

Den danske Konkurrencestyrelsen mener som tidligere nevnt, at Danmark ikke trenger å følge EU i denne saken. Danmark kan på grunnlag av en vurdering av konkurransen på markedet for internasjonale betalingstjenester i Danmark, ha anledning til å opprettholde forbudet mot en NDR-regel.

Som anført ovenfor har de siste 10 års utvikling representert en periode der kortselskapene har fått full uttelling for alle tekniske fremskritt i markedet som nødvendigvis må ha ført til reduserte kostnader og større marginer. Den sterkt utvidede bruken av kort vil selvsagt også ha ført til at kortselskapene har vært nødt til å kalkulere med større tap, men det er likevel all grunn til å tro at selskaperens nettomarginer er blitt betydelig større. Når det i denne forbindelse må spekuleres i større marginer, har det sammenheng med at kortselskaperens offisielle regnskaper er av en slik karakter at det er vanskelig å konstatere overskuddenes størrelse. De forhandlinger eller forsøk på forhandlinger som har vært mellom kortselskapene og brukerstedenes organisasjoner har vist at det ikke har vært mulig å rokke ved størrelsen på provisjonene i særlig grad. De endringer som har vært foretatt har nærmest vært å anse som kosmetiske. Den åpenbare bakgrunnen er at kortselskapene sitter med "alle kortene" når brukerstedene i dag har minimale faktiske muligheter til å avvise kortbruk, og Konkurransetilsynets unntak hindrer brukerstedene å belaste kunden helt eller delvis for brukerstedenes gebyr til kortselskapene.

⁷⁶ Selskapene har som det framgår her, noe forskjellig utforming av bestemmelsen i sine avtaler med brukerstedene:
Visa Norge AS:*"Det er ikke tillatt å belaste kunden for beløp utover kontantprisen, eller å påføre beløp på notaen etter at kunden har undertegnet"*
Europay Norge AS:*"Dette er å betrakte som kontant betaling og vil ikke medføre noen form for tilleggsgebyr eller avgift fra medlemsbedrifter til kortinnehaveren"*
Diners Club Norge AS:*"Brukerstedet har ikke anledning til å belaste kortinnehaver med provisjon eller annet gebyr som direkte følge av betaling med kort."*

Boks 2: Konkurransetilsynets vurdering av klausulene i kortselskapenes avtaler med brukerstedene

Bestemmelsene innebærer (sitat)”at brukerstedene (butikker, hoteller, restauranter og andre) ikke står fritt til å fastsette priser overfor kunder som bruker kort ved kjøp av varer eller tjenester. Avtale mellom brukersted og kortselskaper om at brukerstedene ikke kan belaste kortbrukerne for sine kostnader ved bruk av kort er et inngrep i prisdannelsen som er egnet til å påvirke konkurransen mellom brukerstedene. Avtalen rammes av den grunn av forbudet i konkurranselovens §3-1 første ledd”.

Konkurransetilsynet skriver i høringsbrevet om bestemmelse om pris i avtaler med brukerstedene oppfyller et eller flere vilkår i dispensasjonskriteriene i konkurranseloven §3-9 a)-d) datert 26. juni 2000⁷⁷ (sitat): ”Konkurransetilsynet er av den oppfatning at bruk av kort for betaling av varer og tjenester kan påføre brukerstedene kostnader utover de kostnader som påløper ved bruk av kontanter. Brukerstedene bør selv kunne bestemme hvordan disse skal dekkes inn, f.eks ved et gebyr for bruk av kortet. Om brukerstedene vil fastsette et gebyr for kortbruken og eventuelt hvor stort dette gebyret vil bli, vil etter tilsynets mening være avhengig av brukerstedenes kostnads- og konkurranseforhold.

Kortselskapenes forbud mot gebyrer hindrer etter tilsynets oppfatning muligheten for å fastsette priser som reflekterer kostnadene ved bruk av kort i de forskjellige vare- og tjenestemarkedene. Fravær eller for lav pris på bruk av en betalingstjeneste vil kunne hindre at brukerne får riktige signaler om kostnadene ved bruk av tjenesten. Brukerens incentiver til å velge det mest effektive betalingssystemet kan bli mangelfulle og dette kan redusere mulighetene for effektiv bruk av ressurser i betalingsformidlingen.

Etter hva Konkurransetilsynet erfarer har ikke American Express slike klausuler i sine avtaler med brukerstedene. Det synes ikke å være problematisk for verken brukerne, brukerstedene eller kortselskapet.”

Markedet for innløsning av internasjonale betalingskort er preget av få aktører og dispensasjon fra konkurranseloven. I tillegg er det manglende synliggjøring (transparens) av bankenes og kortselskapenes kostnader overfor brukersteder og kortinnehavere. Det er vanskelig å vite om kostnadene som bankene og kortselskapene baker inn i sine priser er relatert til de egentlige kostnadsdrivende faktorene, med sikte på å gi de som er i posisjon til å gjøre noe med kostnadsnivået mulighet og incitament til kostnadseffektivisering. Dette er forhold som virker begrensende på konkurransen i markedet. På andre områder i samfunnet hvor konkurransen begrenses av for eksempel få aktører og manglende transparens, gjør myndighetene inngrep for å hindre at aktører tar ut monopolgevinster etc. Det skjer blant annet i forhold til Telenor. Post- og Teletilsynet ønsker å regulere hvor mye Telenor kan fakturere andre teleselskaper for å benytte Telenors nett til SMS-meldinger. Markedet for innløsning av internasjonale betalingskort har paralleller til denne saken. Ved å iverksette §3 i forskrift av 5.10.89 vil Finansdepartementet sette

⁷⁷ Høring – bestemmelse om pris i avtaler med brukersteder om bruk av betalingskort – konkurranseloven §3-9 – søknad om dispensasjon fra konkurranseloven §3-1.

et tak for brukerstedsbetalingen, og fremme en mer incentivriktig og effektiv betalingsformidling samfunnsøkonomisk sett.

8. Teknologiens innvirkning på kostnadsutviklingen

Da de internasjonale kortselskapene lanserte sine produkter foregikk alle transaksjoner via manuelle løsninger. Det vil si løsninger hvor man benyttet seg av avtrykksmaskiner, og hvor man tok avtrykk på en nota av det uthevede nummeret på kortet. Disse notaene ble så sendt inn fra brukerstedet sammen med et notasammendrag.

Notaene og notasammendragene ble så sendt for avregning til en ekstern aktør. Her ble notaene avlest og scannet for senere bilagskontroll hos kortselskapene. Kortselskapene hadde driftsavtaler med Telenor-selskapet EDB Novit AS, som senere ble solgt til Fellesdata og heter i dag EDB Teamco AS. Denne løsningen hadde flere prosesser som ikke var kostnadseffektive i forhold til dagens elektroniske og helautomatiske løsninger.

En svakhet ved den manuelle løsningen var at det oppstod en stor andel feil i transaksjonsmengden, og dette førte til store kostnader for kortselskapet. Blant annet kunne kortavtrykket være så dårlig at notaen ble sendt i retur til brukerstedet. Brukerstedene kunne også sende inn feil eksemplarer av nota, noe som også medførte at kortselskapene sendte notaene i retur til brukerstedet uten at det ble avregnet. Driftsutgiftene til kortselskapene ble derfor høye da risikoen for feil var forholdsvis stor.

Et annen svakhet som også gjorde den manuelle løsningen langt mindre kostnadseffektiv for kortselskapene enn dagens løsninger, var at den manuelle løsningen forutsatte at brukerstedene måtte ringe en autorisasjonslinje for å få en autorisasjon (godkjenning). Autoriseringen foregikk ved at brukerstedene måtte ringe til kortselskapene for å få en autorisasjonskode. Denne autorisasjonskoden er en garanti for dekningskontroll/sjekk av kredittgrense, og en kontroll opp mot kortselskapenes sperrelister (kort som er meldt sperret på grunn av at de er stjålet, kommet på avveie eller sperret av banken grunnet misbruk). De fleste av dagens elektroniske løsninger går via en server som står plassert hos de forskjellige kortselskapene, hvor kortselskapene har lagt inn sperrelister og hvor denne serveren foretar en umiddelbar dekningskontroll/sjekk av kredittgrense. Alt går via linje og er derfor mer effektivt både for kortselskapene og for brukerstedene. Dagens løsninger er online og blir automatisk autorisert.

Brukersteder med manuell løsning som måtte ringe for å få autorisasjonskode, hadde også en ringegrense. Det vil si at man hadde en nedre grense for beløp som man ikke trengte å ringe inn på. Dette beløpet varierte fra bransje til bransje. Dersom et brukersted hadde mye misbruk, det vil si at man hadde mange transaksjoner på kort som man ikke hadde akseptert dersom man hadde autorisert det (sperret, ikke dekning o.l.), satte kortselskapene ringegrensen ned for å begrense tapet. Det medfører besparelser i to ledd; tapet vil bli betraktelig mindre, og antall saker til reklamasjonsbehandling grunnet ovennevnte årsak vil bli redusert.

Andelen som benytter seg av elektroniske og hel-automatiserte betalingsløsninger har økt i takt med utbredelsen av kort og større transaksjonsvolum. De elektroniske betalingsløsningene har blitt mer spesialiserte, og ofte vil man finne løsninger spesialtilpasset enkelte bransjer og enkelte former for salg, for eksempel post-ordre, bilutleie og reisebyrå som mottar bestillinger via telefon (card not present-transaksjoner). Elektroniske betalingsløsninger har igjen medført store besparelser i form av mindre behov for manuelle rutiner hos kortselskap og driftoperatør (EDB Teamco AS), færre tapssaker og redusert mulighet for svindel. Videre har kortselskapene og bankene fått besparelser ved at autorisasjonsløsningene er rasjonalisert, og ved at kostnadene som skyldtes feiltransaksjoner brukerstedene gjorde på manuelle løsninger er redusert.

De fleste brukersteder har en avtrykksmaskin i tilfelle strømstans eller andre feil ved elektronisk terminal. Hos for eksempel VISA Norge AS, ser vi likevel ikke at provisjonssatsene for bruk av elektroniske betalingsløsninger har gått ned. Hittil har Visa heller ikke hatt en differensiert prismatrise for brukersteder som benytter seg av elektroniske betalingsterminaler istedenfor manuelle. VISA Norge AS trekker sin provisjon fra brukerstedene alt avhengig av brukerstedets oppgjørstid og totale omsetning – ikke anvendt betalingsløsning.

Tabell 12: Korttransaksjoner hos de internasjonale kortselskapene i utvalgte år. (transaksjoner i millioner)

	1994	2000	2001	Andel av sum transaksjoner i 2001
Elektronisk	9,6	44,5	53,9	85,6%
Manuelt	5,2	8,4	9,1	14,4%
Sum	14,8	52,9	63,0	100,0%

Kilde: Norges Bank, regneark datert 09.12.2002

Tabell 13: Kortomsetning hos de internasjonale kortselskapene i utvalgte år. (milliarder kroner)

	1994	2000	2001	Andel av total omsetning i 2001
Elektronisk	6,9	41,0	47,2	84,3%
Manuelt	7,7	8,4	8,8	15,7%
Sum	14,6	49,4	56	100,0%

Kilde: Norges Bank, regneark datert 09.12.2002

Det framgår av tabellene at det har vært en enorm sterk vekst i den elektroniske behandlingen av korttransaksjoner i perioden 1994 – 2001. F eks var økningen på hele 21 pst. fra 2000 til 2001. I 1994 ble om lag 65 pst. av betalingene med betalingskort behandlet elektronisk. I 2001 var denne andelen økt til 85,6%.

9. Prinsipielle betraktninger

Bankkortutvalgets (NOU 1974:38 Bankkort) så det som uheldig å belaste salgsleddet med en provisjon for delvis å finansiere betalingskortordninger, da dette ville føre til en overveltning av kostnader ved drift av kortordningen på samtlige kjøpere gjennom vareprisene. Utvalgets prinsipielle syn var at kostnadene ved betalingskortordninger fortrinnsvis burde bæres av den som benyttet kortet ved kjøp, eventuelt også benyttet den tilhørende adgang til kreditt. Utvalget pekte på at det praktisk talt alltid vil være kortholder som tar initiativet til bruk av kort i den enkelte transaksjon. Gjennomgangen i kapittel 6, 7 og 8 har vist at dagens finansiering av systemene for betaling med internasjonale betalingskort ikke er i tråd med de prinsipielle synspunktene Betalingskortutvalget trakk opp.

For de internasjonale betalingskortene ligger fordelene for kortinnehaver i stor grad i at de er internasjonalt gangbare. En fordel for kortinnehaver ligger også i den betalingsutsettelse som kortordningen medfører. I tillegg er det gratis å bruke disse kortene, mens det som oftest er gebyr for å bruke andre betalingskort. Kortinnehaverne slipper dessuten risikoen med håndtering av kontanter.

For brukerstedene er fordelene ved å motta kort først og fremst oppgjørsgarantien. De internasjonale betalingskortene gir samme sikkerhet som oppgjør i kontanter og reisesjekker, men større sikkerhet enn betaling med f.eks. vanlig sjekk, fordi kortselskapene garanterer betaling selv om det foreligger kortmisbruk, eller kortholder senere ikke gjør opp med kortselskapet. Denne garantien er basert på kortselskapenes vurdering av sine kortholdere. Brukerstedene må imidlertid dekke tap dersom de ikke har fulgt kortselskapenes sikkerhetsregler. Den andre fordelene for brukerstedene er at de slipper risikoen og kostnaden med håndtering av kontanter.

For kortselskapene vil det privatøkonomisk være rasjonell prispolitikk å holde lave avgifter overfor kortinnehaverne, slik at selskapet får en bred tilslutning. (jf. Visas omtale av interchangeavgiften i kap. 6.3 både i forbindelse med gulroten til brukerstedsbank og brukerstedenes subsidiering av kortinnehaverne). Jo flere som ønsker å bruke kortet, desto større blir villigheten fra brukerstedene til å slutte seg til, og desto høyere kan selskapet sette de provisjoner det krever av brukerstedene. En viktig forutsetning for utbredelsen av de internasjonale betalingskortene er at kortselskapene gjennom en sterk markedsposisjon kan unngå å belaste kortinnehaverne for alle kostnadene, og heller velte dem over på andre.

Brukerbetaling er et sentralt prinsipp for å fremme kostnadseffektive betalingsløsninger. Kostnadene må synliggjøres for kortinnehaverne. Kortinnehaverne må stilles overfor priser som reflekterer hva bruken av de internasjonale betalingskortene faktisk koster i form av ressursbruk. Dersom den som reelt sett ønsker å benytte eller nyte godt av en tjeneste også er den som betaler for den, vil vedkommende ha incitament til å velge den mest kostnadseffektive tjenesten. Kortinnehaverne har klare fordeler av kortet, og de bør derfor betale sin andel for hva det koster å drive kortordningen. I dag ønsker ikke kortselskapene å påføre kortinnehaverne den reelle kostnaden av hensyn til at det kan begrense utbredelsen av kortene. De søker derfor dekning av sine kostnader utover det som dekkes av årsavgiftene for å ha kortet, på annet hold. Denne får de per i dag hos brukerstedene, og indirekte av kunder som ikke betaler med kort.

Kostnadene ved høye provisjonssatser og utstrakt bruk av internasjonale betalingskort må brukerstedene ta inn gjennom økte priser. Siden det vil bli holdt samme pris overfor kortbetalere og andre betalere, jr. kortselskapene klausuler i avtalene med brukerstedene og dispensasjon fra konkurranselovens §3-1, vil en del av kostnaden ved å drive kortordningene bli veltet over på betalere som ikke bruker kort. Denne subsidieringen av kortinnehaveren er i strid med prinsippet om brukerbetaling.

All betalingsoverføring medfører kostnader, både i form av faste kostnader til systemutforming og terminalutstyr mv. og løpende kostnader til transaksjonsinnsamling og –behandling. Den oppgaven som utføres av tilbyder av tjenesten, kan ses på som en tjeneste både rettet mot kortinnehaver og brukersted. I et velfungerende marked kan partenes betaling for tjenestene ses som et uttrykk for den nytte eller verdi tjenestene har for den enkelte part. Dette gjelder både for kortinnehaver og brukersted. Betalingstjenester har som tidligere nevnt, på mange måter karakter av å være et allment gode som alle har nytte av, og som alle derfor bør være med å betale for. Flerpartsforholdet, særlig i betalingskortsystemer, innebærer en fare for at betaling for tjenesten i enkelte tilfeller innkasseres fra den svakeste part i transaksjonen.

Brukerstedsorganisasjonenes mislykkede forsøk på å få til reelle prisforhandlinger med kortselskapene og brukerstedenes subsidiering av kortinnehaverne i dagens betalingssystem vitner om dette. For å verne brukerstedene, som i dag må betegnes som den svakeste part i transaksjonen, er det derfor behov for å regulere hvor store kostnader de internasjonale kortselskapene kan velte over på brukerstedene. Det vil trolig vri finansieringen i retning av økt brukerbetaling.

10. Konklusjon

En viktig grunn til at partene i rammeavtalen ikke ønsket å iverksette §3 i "Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort" av 5. oktober 1989, var at med de opplysningene og den statistikken vi fikk presentert av kortselskapene den gang, så trodde vi at medlemmene i organisasjonene kunne komme like bra ut med at HSH og RBL inngikk egne avtaler med kortselskapene. Det var også viktig å få forenklet betalingsformidlingen gjennom å fjerne to-prissystemet med ulike provisjoner for nordmenn og utlendinger.

Sett fra brukerstedenes og organisasjonenes side har man ikke fått den ønskede utviklingen når det gjelder prisutvikling og fordeling av kostnader mellom brukersteder og kortinnehavere. Det må ses i lys av at organisasjonene og brukerstedene overvurderte egen forhandlingsstyrke i forhold til motparten. Videre kan det stilles spørsmål ved innholdet i statistikken som ble brukt som et grunnlag for inngåelsen av avtalene i 1989/1990 (jf. kap. 2).

Markedet for bruk av internasjonale betalingskort har forandret seg mye etter at avtalene ble inngått i 1989/1990. Blant annet er markedet for internasjonale betalingskort blitt mangedoblet, og særlig nordmenns bruk av kortene har vist kraftig vekst. I tillegg har den teknologiske utviklingen bidratt til å endre kostnadsbildet. Da avtalene ble inngått i 1989/1990 var papirbaserte løsninger mest vanlig, mens omtrent alle korttransaksjoner nå behandles elektronisk.

Sammen med den sterke volumøkningen i markedet skulle dette tilsi lavere enhetskostnader og lavere provisjoner.

Partene i rammeavtalen forutsatte at ny teknologi, åpningen av betalingsterminalene for de internasjonale kortene og overgangen fra papirbaserte til elektroniske løsninger skulle gi rasjonaliseringsgevinster som skulle komme partene til gode. Dette har imidlertid i liten grad blitt resultatet for brukerstedene siden maksimalsatsene for provisjon nesten ikke er redusert. I stedet kan brukerstedenes provisjoner regnet i kroner og øre ha økt siden 1990: For det første ved at momssatsen har økt flere ganger, fra 20 pst. i 1990 til 24 prosent p.t.. For det andre fordi det er innført moms på de fleste tjenestoområder hvor internasjonale betalingskort er et viktig betalingsmiddel. Da brukerstedene betaler provisjon av bruttoomsetningen betyr utvidelse av momsgrunnlaget og økning av momssatsen at kostnadene i kroner og øre øker.

Stadig større utbredelse av internasjonale betalingskort, uteblivelsen av rasjonaliseringsgevinster for brukerstedene trass i utviklingen av mer kostnadseffektive betalingsløsninger, ikke-fungerende avtaler mellom HSH og RBL på den ene siden og kortselskapene på den andre, gjør at det er grunnlag for å iverksette §3 i Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort" av 5. oktober 1989. I dagens situasjon står de internasjonale kortselskapene fritt til å utnytte sin markedsmakt til å ta ut høye brukerstedsprovisjoner, særlig i forhold til aktører med liten forhandlingsstyrke. Dispensasjonen flere av kortselskapene har fra konkurranseloven, gjør det enda vanskeligere for brukerstedene å vinne fram mot kortselskapene. Brukerstedene kan ikke lenger av markedsmessige grunner unnlate å akseptere betalingskort. Når de i tillegg belastes med et høyt brukerstedsgebyr, kan dette også hindre utbredelse av mer kostnadseffektive systemer. Alle disse momentene understreker behovet for at prissettingen reguleres i forskrift slik Finansdepartementet foreslo i §3 i forskrift av 5. oktober 1989.

Finansdepartementet utsatte iverksettelsen av §3 fordi departementet først ville observere om avtalene mellom brukerstedsorganisasjonene og de internasjonale kortselskapene virket slik at konkurransen mellom kortselskapene bidro til lavere priser overfor brukerstedene enn maksimalprisene som lå i de inngåtte avtalene. I lengre tid har man kunnet konstatere at det ikke er tilfelle.

For høye provisjoner og gebyrer, manglende brukerbetaling, og forventninger om fortsatt sterk vekst i dette markedet framover, gjør at Finansdepartementets begrunnelse fra 1990 for å begrense kortselskapenes adgang til å velte kostnadene over på brukerstedene har fått enda større tyngde i dag.

Konklusjon: §3 i Forskrift om finansieringsforetaks virksomhet med kontokort" av 5. oktober 1989 må iverksettes så raskt som mulig

DET KONGELIGE FINANS- OG TOLLDEPARTEMENT

KONTOR: AKERSGT 42 - TELEFON: (02) 34 90 90
TELEFAX: 34 95 05 - TELETEx: 21 444 FDEP N. TIL FINANSDEPARTEMENTET
POSTADRESSE: POSTBOKS 8008 DEP. 0030 OSLO 1

Likelydende brev
iht. adresseliste

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
90/1432 Ø ØL/KMH

Dato
8.6.90

FORSKRIFTER OM FINANSIERINGSFORETAKS VIRKSOMHET MED KONTOKORT

Det vises til mottatte rammeavtale og til bilaterale prisavtaler, samt til departementets forskriftsbrev av 5.10.90, og våre brev av 29.11.89, 30.1.90, 26.4.90 og til møter, senest 30.3.90 og 3.5.90.

Departementet har både i brev og i møter varslet at det er sentralt at kontoholderne betaler kostnadene ved kortbruken. Imidlertid har en vært innforstått med at noe av kostnadene betales av brukerstedene. Samtidig må det være åpenhet i prissettingen.

Det er svært viktig at kortholderne stilles overfor priser på kortbruken som reflekterer kostnadene. Ellers veltes kostnadene over på andre, og en får ikke stimulert en rasjonell og samfunnsøkonomisk utvikling av betalings- og kredittformidlingen.

Departementet har utsatt tilpasningen til forskriften av 5.10.89 i flere omganger, etter at NHO og HSH tok initiativet til avtaledrøftinger med kortselskapene for at avtaler ev. kunne erstatte forskriften. Det er nå inngått avtaler, både en rammeavtale og prisavtaler. Departementet vil legge vekt på at det er inngått slike avtaler, samtidig som departementet er i betydelig tvil om avtalene på en tilstrekkelig god måte ivaretar de hensyn Finansdepartementet har lagt vekt på. I særlig grad kan dette ikke sies å være tilfellet for et av selskapene (American Express). Departementet har konstatert at forhandlingsresultatet setter like satser for utlendinger og innlendingers kortbruk, mens forskriften bare regulerer innlendingers kortbruk.

Oversikt over forhandlingsresultatet (maksimal brukerstedsbelastning i kontant betaling i pst. av omsetningen):

Eurocard (27% utl., 73% innl.)	2,93
VISA (14% utl., 86% innl.)	2,75
Diners Club (10% utl., 90% innl.)	3,00
American Express (60% utl., 40% innl.)	4,89 ¹⁾

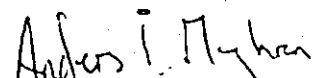
- 1) Med 500 000 kroner i årlig omsetning. Lavere omsetning gir høyere prosent.

Et spørsmål i denne forbindelse er om avtalene vil ha en slik virkning at det vil eksistere en konkurranse mellom selskapene som vil gjøre at det etablerer seg lavere priser overfor brukerstedene enn de maksimalpriser avtalene legger til grunn. Departementet er i tvil om dette, da insitamentene overfor kortholderne mangler, men vil akseptere at dette først må observeres. På bakgrunn av dette vil departementet akseptere at iverksettelsen av krav om tilpasning til forskriften av 5.10.89 stilles i bero inntil videre. Departementet har da også sett hen til at partene i rammeavtalen forplikter seg til et teknologisk samarbeide, noe departementet ser på som viktig for å effektivisere betalingsformidlingen og få ned kostnadene. Det presiseres at forskriften ikke er opphevet, slik det er lagt til grunn i rammeavtalene mellom Handelens Hovedorganisasjon og det enkelte kortselskap. § 5 i forskriften gis følgende ordlyd:

"Departementet fastsetter nærmere bestemmelse om tidspunktet for når kortordninger hvor kostnaden forbundet med bruk av kortet blir belastet på annen måte enn tillatt etter § 3, skal være rettet."

Etter fullmakt

Tormod Hermansen

Anders I. Myhren

Hovedavtale mellom

de Internasjonale Kortselskapene (KS) ved
American Express Card Services v/DnB Kort AS
Diners Club Norge AS
Europay Norge AS
Visa Norge AS
og

Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH)

Reiselivsbedriftenes Landsforening (RBL)

1. Intensjon og mål

1. De fire kortselskapene (KS), RBL og HSH samarbeider gjennom avtalen mellom partene av 29.5.90 om å ivareta de hensyn som Finansdepartementet har søkt å regulere i Forskrift av 5 oktober 1989 om Finansieringsforetaks virksomhet med kontokort.
2. Denne nye hovedavtalen er et resultat av en gjennomgang av hva som er oppnådd gjennom dette samarbeidet, og utviklingen i kortbruken i perioden. Partene er enige om at en har nådd langt i rasjonalisering og effektivisering av korthåndteringen på brukerstedet (BS), og hva angår oppgjør rutiner mellom KS og BS. Partene vil fortsette dette arbeidet ved hver for seg og sammen gjennom felles tiltak søke å sikre mer effektive, rasjonelle og kostnadsreduserende løsninger, samt like og konkurransefremmende vilkår for aktørene hos alle vesentlige leverandører av korttransaksjonsdata i Norge.

Videre skal vi fremover arbeide sammen for en reell og virksom konkurranse i kortmarkedet og samarbeide om innføring av ny teknologi og andre løsninger som fremmer en rasjonell behandling av korttransaksjonsdata mellom BS og KS.

3. Partene er enige om å holde hverandre informert om utviklingen av ny teknologi og nye anvendelsesområder for kort og kortbaserte betalingsløsninger, samt om ivaretagelsen av sikkerhet, for i samarbeid å vurdere konsekvenser og løse problemer til beste for kortkunder, BS og KS. Tilleggsavtalen av 31.12.96, hvor KS forpliktet seg til å stille et beløp til disposisjon til bruk for analyser/utredninger som vedrører kort utstedt av KS, videreføres som en del av denne avtalen. Gjenstående midler skal benyttes til analyser/utredninger som fremmer og effektiviserer kortbruk i fremtidige handelsløsninger. Innbefattet i dette er spesielt bruk av kort over Internett. En

styringsgruppe bestående av et medlem fra hvert KS og en representant fra hver av organisasjonene skal ved simpelt flertall avgjøre hvilke analyser/tiltak som skal utføres.

4. Intensjonene i denne hovedavtalen kan konkretiseres i en rammeavtale mellom hvert KS og partene som representerer BS. Partene kan gjennom rammeavtalen fastsette en retningsgivende prisramme gjeldende mellom KS og relevante BS. I tillegg kan avtalene omfatte samarbeid om markedsføring og særskilte rutiner for samarbeid mellom KS og de enkelte BS.
 5. Rammeavtaler eller andre avtaler som er inngått mellom RBL eller HSH på den ene side og det enkelte kortselskap på den annen side, løper i to kalenderår og er gjenstand for drøftinger mellom partene med sikte på eventuell revisjon før utløpet av annet avtaleår. Alle slike avtaler skal baseres på hovedavtalen.
2. Konkretisering av samarbeidet.
- 1) Partene er enige om at følgende faktorer skal ansees som basiselementer basert på prinsippet yttelse/motyttelse som skal legges til grunn for rammeavtalen og den enkelte brukerstedsavtale mellom det enkelte KS og det enkelte BS:
 - a) Servicegodtgjørelse i % av brutto omsetning, eventuelt en pris pr. transaksjon.
 - b) Oppgjørstid (antall dager mellom avregning- og utbetalingstidspunkt).
 - c) Finansieringsrente ved bruk ved varierende oppgjørstider.
 - d) Kompensasjon for ytelse /motytelse mellom kortselskap og brukersted (som en % av brutto omsetning eller som beløp).
 - 2) De faktiske betingelser avtales mellom det enkelte KS og det enkelte BS i en egen brukerstedsavtale.
 - 3) En egen avtale mellom det enkelte KS og RBL eller HSH kan inngås for deres medlemsbedrifter.
3. Ikrafttredelse og oppsigelse.

Denne avtalen trer i kraft fra den dato alle parter har undertegnet og forutsetningene ellers er oppfylt. Avtalen løper inntil en av partene sier den opp. Oppsigelsen skal skje skriftlig med minimum 6 måneders varsel.

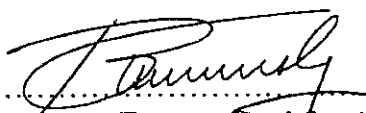
4. Revisjon av avtaleinnhold

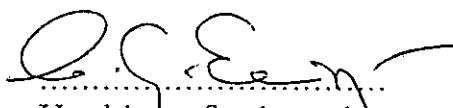
Avtalen kan fortløpende vurderes for eventuell revisjon og oppdatering. Hver av avtalepartene (underskrivere) kan be om en slik vurdering, men tidligst etter 31.12.2001.

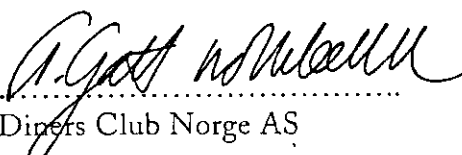
5. Mislighold og voldgift

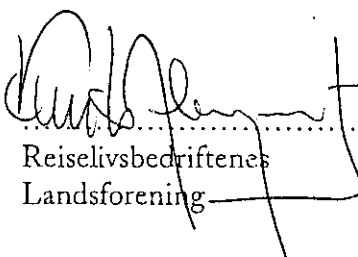
Dersom en av partene vesentlig misligholder sine forpliktelser etter denne avtalen, kan den sies opp av de andre partene enkeltvis og med umiddelbar virkning.
Eventuelle tvister som oppstår mellom partene skal forsøkes løst etter de alminnelige regler for voldgift.

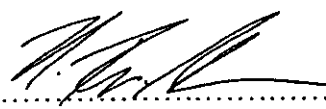
Oslo, den 9/10 2001

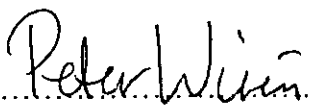

.....
American Express Card Services
v/DnB Kort AS

.....
Handels- og Servicenæringens
Hovedorganisasjon

.....
Diners Club Norge AS

.....
Reiselivsbedriftenes
Landsforening

.....
Europay Norge AS

.....
Peter Wiin
Visa Norge AS